

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Kateřina Hojgrová

**Poválečné řešení otázky německé menšiny v oblasti Velká
Bystřice, Mariánské Údolí, Mrsklesy z hlediska politického,
historického a etického**

Diplomová práce

Olomouc 2014

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Poválečné řešení otázky německé menšiny v oblasti Velká Bystřice, Mariánské Údolí, Mrsklesy z hlediska politického, historického a etického vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 31. května 2014

Kateřina Hojgrová

Poděkování

Děkuji panu JUDr. Mgr. Ondřeji Horákovi, Ph.D., za rady a připomínky, za vstřícný přístup a ochotu při vedení mé práce.

Obsah

Obsah	4
1 Úvod	5
1.1 Vymezení cíle a tématu diplomové práce	5
1.2 Časové, obsahové a geografické vymezení diplomové práce	5
1.3 Zdůvodnění výběru tématu	6
1.4 Zhodnocení dosavadního zpracování tématu	8
1.5 Členění diplomové práce, stručný přehled obsahu a výzkumné otázky	9
2 Vývoj vztahů Čechů a Němců v historické zkratce průběhu staletí do roku 1939	11
3 Velká Bystřice, Mrsklesy, Mariánské Údolí, jejich historické mezníky	14
4 Dekrety prezidenta republiky, tzv. „Benešovy dekrety“	27
4.1 Zákonodárná činnost v době prozatímního státního zřízení.....	27
4.2 Vybrané dekrety prezidenta republiky a jejich uplatnění v popisované oblasti	27
4.2.1 Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb.....	28
4.2.2 Ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb.....	30
4.2.3 Dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb.....	32
4.2.4 Dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb.....	32
4.2.5 Dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb.	33
5. Transfer německého obyvatelstva	34
5.1 Vývoj úvah o transferu	34
5.2 Podmínky pro uskutečnění transferu, Postupimská konference	36
5.3 Vyhánění, „divoký odsun“	38
5.4 Transfer podle pravidel	40
5.5 Transfer z Velké Bystřice, rok 1945 – 1947	42
5.6 Transfer německých odborníků a specialistů	46
5.7 Oprávněnost transferu	47
6 Otázka viny (jednotlivce, kolektivní, německého národa)	51
7 Závěr	57
8 Prameny a literatura.....	61

1 Úvod

1.1 Vymezení cíle a tématu diplomové práce

Cílem mé diplomové práce je zpracování tématu týkajícího se německé menšiny ve Velké Bystřici, Mrsklesích a Mariánském Údolí, z hlediska historického, politického a etického v letech 1935 – 1947, se zaměřením na dobu po druhé světové válce.

Záměrem práce je potvrdit hypotézu, že německá menšina, žijící v těchto obcích před druhou světovou válkou, se ztotožnila s nacistickou ideologií, podílela se na rozbití Československé republiky a mlčela k páchaným krutostem na českých občanech v době Protektorátu Čechy a Morava, a proto byli Němci z těchto obcí odsunuti právem. Zároveň je záměrem práce odpovědět na otázky, jaký měla německá menšina podíl na nacistických zločinech, jak se u ní projevovaly prvky nadřazenosti, a zda existovaly i na tomto území skupiny nebo jednotlivci z řad německé menšiny, kteří se nacistické propagandě bránili, případně proti nacismu aktivně vystupovali. Diplomová práce se zabývá i problematikou provinění Němců ve smyslu filosofických názorů K. Jasperse, o vině jednotlivců a vině kolektivní.

1.2 Časové, obsahové a geografické vymezení diplomové práce

V diplomové práci vycházím z historického vývoje vztahů Čechů a Němců na území českých zemí v minulosti, kdy dějiny soužití těchto etnik a později národů obsahovaly více vzájemných animozit než spolupráce. Nesoulad a rozpory se objevovaly ve zvýšené míře především ve významných dějinných meznících, jako bylo období národního obrození, rok 1848, a především pak období vzniku Československé republiky v roce 1918, pak rok 1938 a rok 1945.

Časovým a zároveň obsahovým vymezením diplomové práce jsou období nárůstu nacionalismu, nástupu nacismu, podíl Němců na rozbití Československé republiky. Mnichovská dohoda, vznik Sudetské župy, vznik Protektorátu Čechy a Morava, lidské tragédie v době války, na jejímž pozadí se odbývaly události ve výše citovaných obcích, období, která jsou neodmyslitelným a nezpochybnitelným počátkem radikálního řešení otázky německé menšiny, jejíž vysídlení v poválečných letech bylo jejich vyústěním.

V tomto smyslu a časové posloupnosti je cílem práce poukázat na zapojení příslušníků německé menšiny ve Velké Bystřici, Mrsklesích a Mariánském Údolí do perzekucí českých

občanů, případně na jejich podíl na událostech, které vyvrcholily ve Velké Bystřici 22. února 1945 zavražděním a upálením příslušníků protinacistického odboje.

Pro vyváženost pohledu na tuto problematiku si diplomová práce klade za cíl uvést i příklady protinacistického odporu, a to z řad dělníků závodů Moravia v Mariánském Údolí a jejich pronásledování nacisty za antifašistické postoje.

Diplomová práce se zabývá i dekretální normotvorbou prezidenta Československé republiky E. Beneše. Uvádí také příklady činnosti Mimořádného lidového soudu v Olomouci, který rozhodoval o vině a trestu některých občanů výše citované obce, jakož i příslušníků olomouckého gestapa.

V závěrečné části si diplomová práce klade za cíl poukázat na vývoj vztahů obou národů od konce 2. světové války po současnost, na přijaté deklarace, na vyjádření státníků a politiků k otázce nejen vlastního řešení otázky německé menšiny Československem v poválečném období, ale především na snahu o zlepšení těchto vztahů do budoucnosti, v rámci rovnoprávných národů Evropské unie.

Geografickým vymezením části diplomové práce je obec Velká Bystřice, se kterou se Mrsklesy s osadou Mariánské Údolí v roce 1919 sloučily. V roce 1938 byly Mrsklesy s osadou Mariánské Údolí od Velké Bystřice odloučeny a v roce 1945 k ní byly opět připojeny. Mariánské Údolí se v roce 1956 stalo součástí obce Hlubočky. Od roku 1996 jsou Mrsklesy samostatnou obcí. Velká Bystřice se 1. června 1998 stala městem.

1.3 Zdůvodnění výběru tématu

K vypracování diplomové práce tohoto tématu mě vedlo několik důvodů. Jedním z nich byl zájem o poznání historie obce Velká Bystřice, s Mrsklesy a jejich osadou Mariánské Údolí. Jejich postavení a vývoj v době první republiky, před druhou světovou válkou a po válce byly reflexí na dění v našem státě v uvedeném období. Správní uskupení Velké Bystřice, Mrskles a Mariánského Údolí bylo ale na rozdíl od ostatních obcí poměrně netypické, což předznamenalo i komplikovanost jejich historického vývoje. Samostatná česká obec Velká Bystřice, s malou německou menšinou, byla v roce 1919 sloučena s Mrsklesy, německou obcí s českou menšinou a jejich osadou, Mariánským Údolím, střediskem německého proletariátu, pracujícího v továrně Moravia, s poměrně silným antifašistickým hnutím. V roce 1938 se staly Mrsklesy s osadou Mariánské Údolí součástí Říše. Mezi Velkou Bystřicí a jejími

osadami vedla později protektorátní hranice.

Samo toto postavení obce zakládalo širší studium historických souvislostí, příčin a následků událostí, kterými obec Velká Bystřice v období 1935 - 1947 (období zpracovávané v diplomové práci) prošla. Problematika obce i údělu lidí, kteří v ní žili, byla umocněna i tím, že obec byla v období první republiky velmi pokrokovou obcí s vlastenecky smýšlejícím obyvatelstvem, s početnou a historicky dlouhou sokolskou tradicí, představující odpor vůči všemu, co se lišilo od masarykovského pojetí ideálu demokracie a svobody, na kterých byla vybudována první republika.

Dalším důvodem ke zpracování uvedeného tématu diplomové práce byl důvod osobní. Život mé rodiny souvisel s historií obce po několik století. Především ale první republika, nástup fašismu, okupace a poválečné dění byly tématy, která se dotýkala rodiny, úzce spjaté se sokolským hnutím a například i činností národně socialistické strany v obci za první republiky, a v době po skončení války i se samotným rozdělením Čechů a Němců odsunem. Z historických pramenů jsem zjistila, že můj předek byl předsedou komise MNV pro odsun Němců z oblasti Velké Bystřice a přilehlých osad. Jiný příbuzný byl ve Velké Bystřici zatčen gestapem v souvislosti s vypálením objektu Palírny a uvězněn v olomoucké věznici. Ve třetí kapitole této práce uvádím jeho jméno v souvislosti s vyšetřováním příslušníků gestapa Mimořádným lidovým soudem v Olomouci.

Ke zpracování tématu diplomové práce mě přivedl i další důvod. Snaha dopátrat se historické pravdy z nepřehledného množství zdrojů, zpracovávajících tuto problematiku, ale často si i protiřečících při hledání objektivního pohledu na dění, týkajícího se například příčin rozpadu soužití Čechů a Němců v jednom státě, pohledů na dekretální tvorbu prezidenta E. Beneše, postojů k dekretům a zákonům, jako byl kontroverzní zákon č. 115/1946 Sb., nebo Postupimská dohoda, jako východisko k vysídlení Němců. Mátly mě vztahy mezi historiky, zpracovávajícími uvedenou problematiku, rozpory v česko – německé komisi historiků, její pozdější rozdělení na komisi českou a německou, naznačování jejich vzájemných sporů o interpretaci dějinných událostí. V neposlední řadě, provokujícím k zamyšlení, bylo i dílo A. von Arburga, jehož dva obsáhlé první díly jsem si pro poznání pravdy o průběhu vysídlení Němců prostudovala.

Mým cílem bylo zpracovat toto téma co nejvěrněji. Proto jsem během zpracovávání tématu odlišovala historickou a publicistickou literaturu, uvědomila jsem si úskalí kompilací obou. Došla jsem k závěru, že asi bude ještě potřeba vykonat mnoho vědecké práce historiků, uskutečnit mnoho jejich setkání, aby bylo objektivně zpracováno toto složité období dějin, na

které je tolik, často protichůdných pohledů a názorů.

1.4 Zhodnocení dosavadního zpracování tématu

Téma vysídlení německé menšiny bylo zpracováno v nepřeberném množství publikací, počínaje velmi emotivně zpracovanou knihou J. Cekla z května 1945, s názvem *Kraj, jímž táhla válka*, popisující děje a události z let 1939 – 1945, až po soubornou šestidílnou publikaci A. von Arburga a T. Staňka *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945 - 1951*, která je vědecky zpracovanou edicí dokumentů, mapující průběh a důsledky nuceného vysídlení německého obyvatelstva a obsahující sbírku pramenů, i takových, které dosud nebyly zveřejněny. Tyto dokumenty, doprovodné texty, zpřístupněné materiály archivů, komentáře i svědectví lidí, kteří události prožili, zachycují nejen osudy Čechů a Němců v českém pohraničí, ale mapují i vznik důležitých dokumentů, právních i jiných, a jejich uplatňování v praxi. Dílo obsahuje i mapy správních území vymezené doby, demografické údaje o počtech obyvatel, jejich členství v politických stranách, dobové fotografie a soupisy archivů a literatury, která byla ke zpracování použita, a která je zároveň i doporučením ke studiu.

Knihou, která mi k pochopení problematiky velmi pomohla, byla kniha J.W. Brügela *Češi a Němci 1939 – 1946*. Dalším dílem, jehož studium bylo pro mne cenné, byla publikace autorů K. Jecha a K. Kaplana s názvem *Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945 Dokumenty (část I., část II.)*, které vydal Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v roce 1995. Využila jsem i publikace *Kauza: tzv. Benešovy dekrety – historické kořeny a souvislosti*, autorů J. Dejmka, J. Kuklíka a J. Němečka, vydané v roce 1999, publikace J. Kuklíka a V. Mikuleho *Němci a Maďaři v dekretch prezidenta republiky, Studie a dokumenty 1940 – 1945*, kterou uspořádal K. Jech a vydal Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v roce 2003, dále místopisných publikací a ročenek.

Ke zpracování především hlavní části práce jsem použila kronik obcí, jejich pamětních knih, protokolů ze schůzí zastupitelstev obcí a archivních materiálů Státního okresního archivu v Olomouci (dále SOkA Olomouc).

Poznatkem, vyplývajícím ze studia literatury, kterou uvádím v seznamu, doplňujícím zpracování diplomové práce, je to, že v pojetí a způsobu zpracování například událostí konce druhé světové války a jeho vyústění v transfer Němců, lze postihnout rozdíl mezi zpracováním českými autory a autory cizími, jako je například Švýcar A. von Arburg. Z prací českých autorů lze pocítovat snahu o větší pochopení událostí z pohledu češtví, na

rozdíl od prací autorů jiné národnosti, které více zdůrazňují události pro české obyvatelstvo méně chvályhodné, jako je například komentování způsobu „divokého odsunu“ a jeho průvodních excesů.

Mám-li hodnotit použité zdroje, zmiňuji i kroniky obcí. Ty se v době okupace psát nesměly. Události z této doby byly proto dopisovány zpětně až v poválečných letech, a proto jejich popis a hodnocení mohou být zabarveny subjektivně. Kroniky často obsahují i prvky vlivu dalšího politického vývoje v zemi, kterého je kronikář aktivním účastníkem. Ale i takto zpracované pohledy na události jsou pro badatelskou práci užitečné.

Metodou diplomové práce je deskripce událostí vymezeného období, a mimo jiné i dané oblasti, a analýza jejich příčin a následků, se snahou o vlastní pohled na zpracovávané téma, s cílem shromáždit fakta a odpovědět na otázky, které jsou k problematice kladeny.

1.5 Členění diplomové práce, stručný přehled obsahu a výzkumné otázky

Diplomová práce je rozčleněna do sedmi kapitol, z nichž první kapitola je jejím úvodem. Druhá kapitola je historickou zkratkou vývoje vztahů Čechů a Němců a hledáním příčin jejich vzájemných animozit. Hledání příčin, které byly hlavním zlomem prohlubujících se negativních tendencí vztahů Čechů a Němců směřovaly k nenávisti a nakonec zradě Němců, občanů Československé republiky, ve prospěch Hitlerova nacionálního socialismu a o úloze sudetských Němců při rozpadu Československého státu v roce 1938, bylo výzkumnou otázkou této kapitoly.

Třetí kapitola popisuje vývoj vzájemných vztahů Čechů a Němců ve Velké Bystřici, Mrsklesích a Mariánském Údolí, které se vyvíjely obdobně jako v celém státě. V této lokalitě byly navíc poznamenány v roce 1938 správními úpravami uvedených obcí, které vztahy zhoršily. Velká Bystřice se stala po okupaci obcí protektorátní a její bývalé osady, Mrsklesy a Mariánské Údolí, byly obcemi patřícími k Říši. Vzájemné vztahy Čechů a Němců byly tímto novým uspořádáním poznamenány, existovalo nepřátelství, udavačství a strach. Motivace vzniku odboje proti nacismu byla v této oblasti silná.

Odpovědi na otázky, jak se odboj projevoval, jaká byla jeho odezva, jak se v té době chovali Češi a jak Němci, co vedlo ke stupňované nenávisti Němců, která skončila ve Velké Bystřici tragedií v samém konci války, perzekucí nebo smrtí spoluobčanů z Velké Bystřice, jak Mimořádný lidový soud v Olomouci po válce potrestal viníky této tragedie a jak probíhala a co řešila poválečná správa obce, je obsahem třetí kapitoly.

Může se zdát, že čtvrtá kapitola byla do diplomové práce zařazena nesourodě. Týká se

dekretální tvorby prezidenta E. Beneše. V kapitole je odpověď na otázku, zda byly dekrety využity k řešení poválečných problémů ve Velké Bystřici, Mrsklesích a Mariánském Údolí.

Smysl některých dekretů ve vztahu na jejich uplatnění v poválečném dění v této lokalitě byl podstatný pro pochopení toho, jak se obec vyrovnala s potrestáním nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů, s konfiskací německého majetku, se složitými záležitostmi státního občanství u osob německé národnosti, s konfiskací a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, zrádců a nepřátel českého národa, což dokládá téměř třicet protokolů ze zasedání Místního národního výboru ve Velké Bystřici, který vznikl již 8. května 1945.

Nejrozsáhlejší kapitolou diplomové práce je pátá kapitola. Jejím obsahem je vývoj myšlenek v průběhu druhé světové války na vysídlení německé menšiny a stanoviska vítězných mocností k transferu. Je popsán „divoký odsun“, na jehož způsob nemohou být Češi hrdí, a průběh transferu, prováděného již podle pravidel pro jeho uskutečnění. Je popsána role internačních, pracovních a odsuvných táborů pro Němce v oblasti Olomouce a průběh transferu německých odborníků, zajišťujících chod důležitých výrobních odvětví, včetně závodu Moravia v Mariánském Údolí.

Jednou z výzkumných otázek je, jaká byla příčina vzniku násilností a excesů při „divokém odsunu“. Stěžejní výzkumnou otázkou kapitoly pak je, zda byli sudetští Němci z pohraničí Československa, Velkou Bystřici, Mrsklesy a Mariánské Údolí nevyjímaje, odsunuti právem.

Šestá kapitola se zabývá otázkou viny, viny jednotlivců i kolektivní viny a viny německého národa za rozpoutání druhé světové války a činy s ní spojené. Je zde uveden pohled prezidenta E. Beneše na vinu a odpovědnost německého národa za nacistické zločiny, dále podrobnější rozbor otázky viny a odpovědnosti Němců německého filozofa K. Jasperse. Stručně jsou reprodukovány názory K. Jasperse i na vinu a odpovědnost ostatních států a politiků za to, že dopustili vznik nacismu v Německu. V kapitole je odpověď na otázku, zda se názory E. Beneše a K. Jasperse o vině a odpovědnosti vztahují i na německé obyvatele popisované oblasti. Závěr kapitoly pojednává o aktech přiznání viny jako počátku ke smíření Čechů a Němců.

Sedmá kapitola je závěrem diplomové práce, ve které shrnuji odpovědi na výzkumné otázky a vyjadřuji se k tomu, jak se mi z mého pohledu podařilo cíl práce splnit. V závěru uvádím to, co diplomová práce neřešila, ale s jejím obsahem úzce souvisí.

2 Vývoj vztahů Čechů a Němců v historické zkratce průběhu staletí do roku 1939

Velká část publikací, zabývajících se příčinami napjatých vztahů Čechů a Němců, které vyústily až v transfer německé menšiny z Československé republiky, začíná reflexí nejpohnutějšího období, jak pro český národ, tak pro celý civilizovaný svět 20. století, a to nástupem Hitlera k moci.

Historie vztahů těchto dvou národů se ale začala psát mnohem dříve. Její nejstarší kořeny jsou spjaty s existencí českého státu a sama délka tohoto soužití je vypočítána na osm století. Podle Františka Palackého se Češi a Němci v dějinách stýkali, potýkali, žili v dobrém i zlém.

Z historie jsou známy mezníky, kdy vyplouly na povrch dění v různých obdobích animozity vztahů těchto dvou etnik zvýšenou měrou. Nejviditelnější odlišností byl vedle rozdílů sociálních, hospodářských a právních jazyk, který hrál ve vztazích zásadní roli.

Za historický mezník vztahů Čechů a Němců lze považovat revoluční rok 1848, kdy se zdálo, že ideály revoluce jsou společné pro Čechy i Němce. Jejich politické programy ale byly nepřekonatelně rozdílné a soužití obou národů na území českých zemí bylo konfliktní.

Významným mezníkem ve vztazích obou národů byla i první světová válka. Už během ní se rodily představy o možném poválečném uspořádání států, a když se válka chýlila ke konci, proklamovalo se tzv. „sebeurčení národů“.

První světová válka skončila na přelomu října a listopadu 1918. Československá republika byla vyhlášena 28. října 1918. V souladu se zákonem č. II/1918 Sb. z. n. se stal svrchovaným národem československého státu národ československý. Slovinci podle Martinské deklarace z 30. října 1918 prohlásili, že slovenský národ je součástí československého národa. Čechoslováci byli prohlášeni za státní národ. Ostatní skupiny obyvatelstva se staly v novém státě menšinami, největší menšinu tvořili Němci. Německé obyvatelstvo nebylo se svým postavením v Československu spokojeno. Negativní tendence se stále prohlubovaly.

Československá republika se stala uznávaným demokratickým státem, který občanům zaručoval stejná a rovná práva. Nejvyšší správní soud ČSR rozhodl, že Československá republika je „státem československého národa“. Problém ale spočíval v tom, že ČSR byla

spíše státem národnostním, kdy republika byla povinna hájit práva menšin. Stanovovala to i Ústava ČSR z roku 1920.

Nad dodržováním smluv států, týkajících se menšin, bděla Společnost národů. K ní bylo možné zasílat petice, upozorňující na nedodržování práv menšin. Proti ČSR směřovalo nejvíce petic z řad Němců. Upozorňovaly na nedodržování mezinárodních smluv, na školský systém ve státě, jazykové zákony a podobně.

V Československu se prohlubovaly nacionalistické tendence. Pronikaly do všech oblastí, na konci 20. let už na pozadí hospodářské krize, která vyvrcholila v roce 1930. Velká nezaměstnanost v pohraničí se odrážela v negativistických náladách a politické orientaci obyvatelstva. Hospodářská krize, doprovázená krizí sociální a devalvace principů demokracie přispěly k nástupu nacismu. V roce 1933 opustilo Německo Společnost národů a ve vztahu k demokratickému Československu začalo projevovat otevřenou nenávisť, ústící v Hitlerově prohlášení o germanizaci českých zemí a vysídlení českých obyvatel. Němci prezentovali Československo jako stát utiskující menšiny a jako zranitelný bod Evropy. Vztahy Němců k československému státu šly od neonegativismu k nacismu. V roce 1935, ve volbách do Poslanecké sněmovny ČSR získala Sudetoněmecká strana 15,2 % hlasů, což představovalo 44 mandátů, a stala se tak nejsilnější politickou stranou, hlásící se k nacistické ideologii. Zaznívaly hlasy Němců, volající po rozbití ČSR a připojení Sudet k Říši německé. 20. února 1938 pronesl Hitler projev, kterým Říši učinil odpovědnou za Němce, žijící v sousedních státech. Nátlak na prezidenta Beneše a čs. vládu přecházel k nepokojům a provokacím ze strany Němců, doprovázených hesly „chceme domů do Říše“, „chceme připojit Sudety k Říši“. Hitler vznesl požadavek, aby všechna území, kde žije přes 50% Němců, připadla okamžitě Říši. Ve francouzsko – britské nótě, která přišla československé vládě, se psalo, že je nutné inkriminovaná území Německu odevzdat v zájmu zachování míru. 21. září 1938 vydala čs. vláda prohlášení, že přinucena okolnostmi přijímá francouzsko – britské návrhy a souhlasí, aby území obydlená 50% příslušníků německé národnosti byla postoupena Říši. Občané ČSR protestovali, čs. vláda podala demisi. Prezident jmenoval úřednickou vládu, která vyhlásila 23. září 1938 všeobecnou mobilizaci.

Češi volali po mezinárodní schůzce. O jejich osudu ale rozhodli zástupci Německa, Francie, Velké Británie a Itálie. V noci z 29. na 30. září 1938 byl podepsán dokument Mnichovská dohoda. V pozdější době se o této dohodě vyjádřil Winston Churchill: „Vláda

jejího Veličenstva si mohla vybrat mezi ostudou a válkou, zvolila ostudu a bude mít válku.“¹ Dne 5. října 1938 abdikoval prezident E. Beneš a 22. října odletěl do exilu v Anglii. V listopadu téhož roku byl přijat ústavní zákon o autonomii Slovenské republiky a autonomii Podkarpatské Rusi. Československý stát se rozpadl, vznikla Druhá Česko-Slovenská republika. 30. listopadu 1938 byl zvolen jejím prezidentem Emil Hácha. 14. března 1939 vyhlásil Slovenský sněm nezávislý Slovenský stát. 15. března 1939 byl podepsán protokol, kterým byl vložen český národ do rukou Hitlera. Téhož dne překročila německá vojska hranice okleštěného státu a 16. března 1939 vydal Adolf Hitler výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava.

Vše, co vedlo k rozpadu Československého státu, pomáhali uskutečňovat sudetští Němci. Svědčí o tom slova Konráda Henleina ze dne 4. března 1941: „Během několika let se sudetským Němcům podařilo ohrozit vnitřní stabilitu Československa tak zásadně a rozrušit jeho vnitřní poměry tak dokonale, že bylo zralé pro likvidaci. To vše se mohlo stát jedině díky tomu, že všichni sudetští Němci se stali nacionálními socialisty. Historie vynese jednoho dne svůj soud: sudetští Němci vykonali věrně a dobrovolně svou povinnost.“²

Vznikem Protektorátu Čechy a Morava, připojením sudetoněmeckého území k Říši a vznikem říšské župy Sudety se začala psát i předválečná, válečná a poválečná část osudu Mrskles, Mariánského Údolí a Velké Bystřice, kterou se také diplomová práce zabývá.

¹ DAVIES, Norman. *Evropa – dějiny jednoho kontinentu*. 2. vydání. Praha: PROSTOR a Akademia, 2005, s. 1003.

² BENEŠ, Zdeněk. a kol. *Rozumět dějinám česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*. 2. vydání. Praha: Galery s.r.o., 2002, s. 151.

3 Velká Bystřice, Mrsklesy, Mariánské Údolí, jejich historické mezníky

Abychom mohli posoudit dění po druhé světové válce a zdůvodnit většinový souhlas českých obyvatel Velké Bystřice, Mrskles a Mariánského Údolí s odsunem Němců z Československé republiky, musíme se vrátit na začátek vzájemných vztahů Čechů a Němců v této lokalitě, bez nichž nelze poválečné události, jako je odsun Němců, posuzovat, hodnotit, ale ani pochopit.

Historické mezníky let 1918, 1938 – 1945 jsou právě počátkem pochopení mezníku posledního, kdy se začal uskutečňovat rozchod obou národů, které spolu žily více než osm století na jednom území.

Obec Mrsklesy leží ve vzdálenosti 3 km od Velké Bystřice. Mezi Velkou Bystřicí a Mrsklesy (v roce 1918 Mrsklice s osadou Mariánského Údolí) kromě hranice katastrální procházela hranice, která hrála velkou roli ve vývoji vztahů obyvatel obou obcí. Byla to hranice národnostní a s ní hranice úzce spojená, hranice jazyková. Mrsklice byly do roku 1919 samostatnou obcí, pak do roku 1955 už jako Mrsklesy částí Velké Bystřice, s výjimkou let 1938 - 1945, kdy byly osadou Hluboček říšského landrátu Moravský Beroun. V obci Mrsklesy žilo před vznikem ČSR převážně obyvatelstvo národnosti německé a malá česká menšina.

V roce 1918 Němci v Mrsklicích, podobně jako i v jiných obcích s většinou německého obyvatelstva nevívali s nadšením vznik samostatného československého státu. Nositelem suverenity nově vzniklé Československé republiky se totiž stal v souladu se zákonem II/1918 Sb. z. n. národ československý. Němci se stali menšinou, ve státě tou nejpočetnější. V roce 1921 jich v ČSR, zhruba s 10 miliony obyvatel, byly 3 miliony.

Němci v Mrsklicích, spolu s Němci ze Severní Moravy požadovali vytvoření samostatného státního útvaru na českém státě nezávislého. Uváděny byly především důvody vysokého počtu obyvatel obcí německé národnosti. Zdrojem protičeských nálad byla pro obyvatelstvo Mrsklic blízkost obcí a měst se silnými německými centry, jako byla Olomouc nebo Šternberk.

Dalším zdrojem nevraživosti některých německých obyvatel vůči Čechům byl i významný závod Moravia v Mariánském Údolí, jehož majiteli byli Němci Oskar a Karel Machankovi. Spíš než oni sami, to bylo německé úřednictvo, které se snažilo při přijímání zaměstnanců upřednostňovat Němce před Čechy, i když dohoda například pro přijímání

úřednictva, uzavřená v době vzniku ČSR, zněla 1:2 ve prospěch Čechů. Nevraživost Němců k Čechům v letech 1922 – 1923 byla podněcována například Němcem Ing. Schmittem, jehož germanizační snahy šly až za rámec podniku, kdy chtěl, aby v Mariánském Údolí vznikla z české školy škola německá.³

Německé obyvatelstvo Mrsklic podléhalo protičeským vlivům tak, že muselo zasáhnout i Okresní hejtmanství v Olomouci, které v únoru roku 1919 nařídilo rezignaci vedení obce Mrsklice. Vedení ale nerezignovalo. Kladlo si podmínky, například možnost úřadování kromě češtiny i v němčině, vedení protokolů ze schůzí jen v němčině apod. V této souvislosti stojí za zmínku konstatování tehdejšího olomouckého primátora a zároveň předsedy Svazu Národních jednot Richarda Fischera k zoufalému popisu tlaků a požadavků Němců na obsazování pozic v obecních orgánech. Richard Fischer prohlásil, že v žádném případě nepomýšlí na přijímání německých úředníků, i kdyby to mělo znamenat rozpuštění olomouckého zastupitelstva.⁴ Okresní hejtmanství požadavky mrsklických Němců neakceptovalo a rozhodlo o jmenování vládního komisaře. Ten převzal 26. 2. 1919 správu obce, kterou s ním řídilo i šest Čechů a pět Němců. Protože byla situace v obci stále napjatá, doporučila Národní jednotka v Olomouci připojení Mrsklic, v souladu s § 23 zákona č. 76/1919 sbírky, k Velké Bystřici. Podle tohoto zákona mohla vláda slučovat a rozlučovat obce krátkou cestou. Proces sloučení tehdy Mrsklic a Velké Bystřice byl Národní jednotou podložen důvody hospodářskými, politickými a národnostními. Pro tuto diplomovou práci jsou zajímavé důvody národnostní, kde se píše, že „obec Mrsklice byla obcí českou, nazývala se původně Mrsklesy a byla poněmčována teprve na počátku 18. století. Přesto udržovala se zde silná česká většina, která vlivem české kapituly a německých železárenských továren v Mariánském Údolí a za staré vlády rakouské byla utlačována v menšinu“. Text pokračuje „jelikož němečtí občané Mrsklic jsou neustále ve svých germanizačních choutkách podpichováni od Němců olomouckých a německého Bundu a ježto české lidi vypovídají z bytů a vyhrožují českým rodičům vypovězením, bojkotem a neprodáváním životních potřeb, je z důvodů národnostního pokoje nezbytným, aby Mrsklice s Mariánským Údolím připojeny byly k obci Velká Bystřice, aby takto bylo zabráněno znásilňování českých lidí ze strany Němců“.⁵

Po projednání problematiky sloučení obou obcí zastupitelstvem Velké Bystřice, přes protesty německých členů správní komise Mrsklic, bylo 18. 8. 1919 spojení obcí Velké

³ DOHNAL, Vít a kol. *Velká Bystřice minulost a současnost*. Ostrava: Profil, 1997, s. 142.

⁴ BRANDES, Detlef. *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*. Praha: Argo 2012, s. 51.

⁵ DOHNAL: *Velká Bystřice ...*, s. 154.

Bystřice a Mrsklic s osadou Mariánské Údolí schváleno a 28. 9. 1919 se v Mrsklicích konala oslava tohoto sloučení. V roce 1923 pak došlo ke změně názvu Mrsklice na Mrsklesy.

Z Velké Bystřice se tak stala obec se značně silnou německou menšinou. V roce 1921 bylo v této obci 3504 obyvatel. Z tohoto počtu bylo 2877 obyvatel národnosti československé a 583 národnosti německé, ostatní národnosti jiné.⁶ Součástí Velké Bystřice se staly nejen Mrsklesy, ale s nimi i jejich osada Mariánské Údolí. Až do roku 1927 se ale opakovaly pokusy Němců o jejich znovuodloučení, které ale uskutečněno nebylo.

Sloučení Mrskles s Velkou Bystřicí přineslo pro české obyvatele v Mrsklesích problémy. Začínala se projevovat nejprve skrývaná, pak otevřená nenávisť Němců k Čechům. V roce 1919 bylo prvním impulsem projevené nenávisti vytržení a zničení „lípy svobody“, zasazené v obci ke vzniku Československé republiky.

K poznání nesnadného soužití Čechů a Němců slouží zápisy ve školní kronice české školy, která se v německém prostředí Mrskles těžko udržovala. Zápisy do školní kroniky psal místní řídící učitel A. Kutra, který byl od roku 1924 správcem zdejší školy. Jsou dokladem snah o udržení, případně o rozšíření alespoň o jednu další, postupnou třídu této české školy. Pro záchranu české školy a její udržení koupil A. Kutra ze svých finančních prostředků dům pro české obyvatele Mrskles, ve kterém pak žilo deset českých rodin se čtyřiceti dětmi, které, jak píše ve svých vzpomínkách dnes devadesátiletý obyvatel Mrskles, Jan Sigmund, „zachránily pro Mrsklesy českou školu“. On sám byl jedním z těchto dětí. Pro posílení češtví byl v Mrsklesích ustaven i Místní odbor Národní jednoty, která zaštiťovala a posilovala snahy českého obyvatelstva o zachování jeho postavení.

Ve třicátých letech procházela Velká Bystřice hospodářskou krizí. Vzrůstal zájem o členství ve stranách, které stavěly svůj program na boji proti důsledkům hospodářské krize, což byli hlavně sociální demokraté a komunisté. Tyto strany byly také jedny z prvních, které varovaly před fašismem. Literatura uvádí, že němečtí dělníci, z Mrskles, byli orientováni spíše komunisticky, čeští dělníci, z Velké Bystřice, podporovali více sociální demokracii.⁷ Ve volbách, v roce 1935, se ve výčtu politických stran objevila ve Velké Bystřici Sudetendeutsche Partei. Z 2253 voličů volilo 620 sociální demokracii, komunisty 292 a SdP 110 voličů, převážně z Mrskles.

Blížil se další historický mezník ve vztazích Čechů a Němců. Osudný rok 1938 a s ním

⁶ BARTOŠ, Josef. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 až 1960. Svazek III.* Ostrava: Profil, 1972, s. 121.

⁷ BARTOŠOVÁ, Šárka, BIEBERLE, Josef. *Meziválečná levice na Olomoucku.* Olomouc: OVS, 2012, s. 12.

Mnichovská dohoda poznamenal celou ČSR, protože, jak uvedl Jaroslav Macek ve svém referátu na třetí konferenci česko - německé historické komise, konané v roce 1992 ve Štíříně u Prahy, ještě nikdy nebylo uplatněno takové řešení vzájemných vztahů, jakým byl ještě před zánikem ČSR plán sudetoněmeckých politiků Grundplanung O. A., tj. konečné řešení české otázky na tomto citlivém území střední Evropy. Tento plán, který vznikl ještě před Mnichovem, podobně jako další podobné plány, nebyl realizován jen proto, že vypukla válka a skončila porážkou nacismu.⁸

Ještě před obsazením pohraničí nacisty odešlo do vnitrozemí ČSR až 160 000 českých občanů, hlavně antifašistů a Židů. Někteří se stěhovali i do zahraničí a později se přihlásili do armád bojujících proti nacistickému Německu. Uprchlíci ze Sudet Velkou Bystřicí jen procházeli, směřovali do větší vzdálenosti od této lokality. Na odtrženém území Sudet zůstalo žít celkem asi 400 000 Čechů.

Dne 10. října 1938 byl uskutečněn zábor součásti Velké Bystřice, tj. Mrsklesy a Mariánského Údolí. Byla stanovena hranice, která procházela velkobystřickým katastrem. Z paměti mého pradědečka znala naše rodina jméno velkobystřického rodáka, Ing. Reicha, sekčního šéfa tehdejšího ministerstva zemědělství a jméno velkobystřického stavitele J. Kolbeho, kteří se spolu s velkobystřickým zastupitelstvem snažili zvrátit tento stav a vrátit Mrsklesy a Mariánské Údolí zpět Velké Bystřici. Totéž požadovali i čeští zaměstnanci závodu Moravia Mariánské Údolí. Požadavky na navrácení zabraných obcí zpět do ČSR byly součástí Memoranda těchto zabraných obcí. Nově vytyčená hranice přetínala katastry celkem třináct obcí, včetně Velké Bystřice. Všechny petice byly bezvýsledné.⁹ Mrsklesy a Mariánské Údolí s německým obyvatelstvem, ale i českou menšinou byly zabrány a staly se součástí Říšskoněmecké župy Sudety a byly připojeny k Hlubočkám (tehdy Hombok) v rámci okresu (obvodu landrátu) Moravský Beroun, vládní obvod Opava.

Česká menšina na tomto zabraném území prožívala útrapy, které mnoho českých rodin přimělo k vystěhování. Nejtragičtější osud zde čekal na antifašisty, kterých zde byla početná část. Byli to levicově orientovaní dělníci, komunisté a sociální demokraté, převážně pracující v Mariánském Údolí, kteří se nestačili vystěhovat. Docházelo zde k častým bitkám mezi nimi a tzv. ordnery. Antifašisté byli vyslýcháni, bití a mučeni, přes Velkou Bystřici pak utíkali do vnitrozemí a mnozí za hranice.

⁸ MACEK, Jaroslav. K problematice dějin odtrženého pohraničí (zvláště tzv. Sudet) v letech 1938-1945. In ŘEZANKOVÁ, Ivona (ed). *Cesta do katastrofy. Československo – německé vztahy 1938 – 1947*. Praha Sborník referátů vydal Ústav mezinárodních vztahů za podpory nadace Konráda Adenauera, 1994, s. 44.

⁹ SOKA Olomouc. Archiv obce Velká Bystřice, inv. č. 137 1/1, kart. 1., inv. č. 140, II/1, kart.2. Zábor, hranice.

Většina německého obyvatelstva Mrskles vítala tyto změny s nadšením. Paměti J. Sigmunda, občana Mrskles, i zápisy ve školní kronice se shodují v tom, že se Němci v Mrsklesích už nemohli dočkat, až obec obsadí německá armáda, a proto na vyzdobených vozech jí jeli naproti do Jestřabí. Školní kronika uvádí, že to bylo 11. října 1938. V ten den strhli místní Němci z české školy nápis Národní škola, vyvěsili v obci prapory s hákovým křížem a zatkli řídícího učitele A. Kutru. Propuštěn byl až po zákroku českého důstojníka, který přijel s německými důstojníky z Olomouce. Česká škola, do které chodilo 56 českých dětí a 1 žák ze smíšeného manželství byla okamžitě zrušena, zrušena byla stejně tak i mateřská škola. Řídící učitel A. Kutra v předzvěsti toho, co nastane, přestěhoval do obce Práslavice učitelskou i žakovskou knihovnu, úřední knihy, obrazy prezidentů, státní znak a československou vlajku. Knihovnu Národní jednoty v Mrsklesích, která měla 600 svazků, Němci zničili. Řídící učitel A. Kutra opustil Mrsklesy 17. října 1938 a vrátil se až 30. června 1945.

Němečtí vojáci po příjezdu do Mrskles připravovali jídlo, které dostaly české děti. Ty byly při přijímání jídla z propagandistických důvodů fotografovány. Pan J. Sigmund ve svých pamětech popsal historii své rodiny, jejíž osud kopíroval události dějin roku 1937 – 1945. Otec J. Sigmunda se krátce po obsazení Mrskles německou armádou dostavil na výzvu místního Němce Hausnera za účelem vystavení propustky do Hluboček. Tam byl několik hodin surově týrán. Rodina se pak musela do 24 hodin z obce vystěhovat. Otec na následky bití do dvou měsíců zemřel, syn J. Sigmund byl totálně nasazen do Německa na práce a druhý syn byl v roce 1944 zastřelen na Slovensku.¹⁰

Kronikář Mrskles, J. Vrtálek v Kronice obce k surovému jednání Němců uvádí, že v roce 1938, při vyhlášení mobilizace, několik českých občanů – Sigmund, Kačaba, Lamberka a Dostál nechalo zatknout „hlavní kápo“ henleinovců, nakonec byli tito občané po příchodu německé armády do Mrskles sami zatčeni.¹¹

Kronika obce Mrsklesy uvádí seznam jmen těch, kteří v roce 1938 „dali hlas těm, kteří náš národ hrubě poznamenali“. Uvádí i jména těch, které kronikář obce pojmenoval „hlavními kápy německé většiny“.¹² Ve své práci nezveřejňuji jednotlivá jména těchto obyvatel, je jich více než padesát. Strana 23 a 24 Kroniky Mrskles je uvádí v plném znění.

Velká Bystřice, už bez své součásti Mrskles s osadou Mariánské Údolí, byla německou

¹⁰ SIGMUND, Jan. *Paměti*. Nепublikováno. Soukromá sbírka.

¹¹ Obecní úřad Mrsklesy. *Kronika Mrskles*, s. 28.

¹² *Kronika Mrskles*, s. 23.

armádou obsazena 15. března 1939. Na četnické stanici bylo vyvěšeno provolání, které vyhlásilo vůli Vůdce a nejvyššího velitele německé branné moci A. Hitlera, k udržení klidu a pořádku. Zároveň sdělovalo „převzetí ochrany obyvatel“. Obec byla podřízena příkazům a nařízením německého okupačního úřadu, tzv. oberlandrátu. V pravomoci obce přestala být místní policie, která přešla do podřízenosti velitelství německé policejní skupiny. V obci byla přejmenována polovina ulic (například Havlíčkova ulice byla přejmenována na ulici SA), na obecním úřadě bylo zavedeno dvojjazyčné úřadování. Německý název Velké Bystřice byl Gross Wisternitz., názvy bývalých osad Velké Bystřice, Mrskles a Mariánského Údolí, byly Nirkowitz a Marienthal. Ve Velké Bystřici, už bez zmíněných osad, v roce 1940 žilo 3069 Čechů, 36 Němců, 10 Slováků a 6 Poláků. Literatura uvádí, že na začátku okupace nebyl ve třiceti čtyř členném obecním zastupitelstvu Velké Bystřice a mezi jedenácti členy Rady ani jeden zastupitel za Henleinovu Sudetoněmeckou stranu.¹³ Němci změnilo tento pro ně nevyhovující stav a z orgánů obce odstranili nežádoucí osoby (jako byli např. legionáři) a nahradili je pro ně přijatelnými Němci. Zástupcem starosty byl jmenován Němec Gustav Spohner, který na radnici zaměstnal jako pomocnou sílu člena Hitlerjugend, svého synovce (nikoliv svého syna, jak nesprávně uvádí některé publikace).

Velké Bystřice se dotkl i příchod přesídlenců, kdy v rámci nacistické ideologie a jejího hesla „Blut und Boden“ přišly v roce 1942 do obce německé rodiny z Besarábie. Jsou známa některá jejich jména – Raugust, Virt, Lajer. Dle nařízení protektorátní vlády byl 24. 4. 1942 zřízen v Praze Bodesamt für Böhmen und Mähren. Oblastní úřadovna tohoto úřadu v Olomouci přidělila přesídlencům sedm zemědělských usedlostí ve Velké Bystřici (usedlost O. Špačka, A. Schwarze, V. Koželuhy, J. Záchy, K. Dosoudilové, A. Sedláčkové, J. Hořínka). „Amoni“, jak je obyvatelé obce nazývali, neuměli dobře hospodařit a k Čechům se chovali povýšeně. Den před osvobozením republiky, i s nakradeným majetkem, opustili spolu s některými dalšími Němci Velkou Bystřici. Několik z nich bylo údajně zabito ve frontovém pásmu u Plumlova.¹⁴

Událostmi okupace se začal naplňovat tragický osud některých obyvatel Velké Bystřice „jedné z největších a nejpokrokovějších obcí na Hané, jejíž historie sahá daleko do středověku a která se do hnutí odboje zapsala písmem opravdu zlatým. Obec svojí polohou blízko hustých lesů přímo lákala k tomu, aby se stala střediskem partyzánských skupin a ilegálních

¹³ BARTOŠ, Josef. Velká Bystřice za války a okupace. In BALATKOVÁ, Jitka a kol. *Velká Bystřice pohledy do dějin*. Velká Bystřice: Město Velká Bystřice, 2002, s. 90.

¹⁴ DOHNAL: *Velká Bystřice ...*, s. 182.

organizací. Tyto zde také skutečně byly a partyzánské skupiny velkobystřické působily nejen na Olomoucku, ale i na severní Moravě, kde byly pro ně zvlášť výhodné příznivé podmínky“.¹⁵

Odboj proti nacismu ve Velké Bystřici, odbojové akce a jejich výsledky, činnost osob i skupin, napojených na partyzánské oddíly, operující v Beskydech, byly předmětem zpracování nejrůznějších publikací, které ve své diplomové práci uvádím. O událostech odboje na Velkobystřicku rovněž existují záznamy v kronikách obcí, v pamětních knihách, události popsali ve svých vzpomínkách i jejich přímí účastníci, nebo jejich rodiny. Mezi množstvím údajů, názorů a popisů událostí odboje, zůstává nezpochybnitelným faktem smrt těch, kteří svými činy vyjádřili nesmiřitelnost s okupací. Publikace, popisující činnost velkobystřické odbojové skupiny, zvyrazňují věk těch, kteří ilegální činnost začali už v roce 1939. Některým bylo sedmnáct až dvacet let. Zpočátku to byly na cyklostylu rozmnožené letáky, květiny u pomníku T. G. Masaryka, pak získávání zbraní, výroba nábojů, budování bunkrů, výcvik ve střelbě, přerušování telefonního a telegrafního vedení, navazování spojení a pomoc při útěku v Moravii na práci nasazených zajatců, jejich zásobování jídlem a šatstvem a převádění do Beskyd, poškozování kolejí a tunelů na železniční trati a navazování spojení s partyzánskými skupinami, jako byla Brigáda Jana Žižky. Odbojová skupina se během let 1939 - 1945 rozrůstala o další aktivní členy a desítky těch, kteří jim pomáhali. Gestapo zatklo část skupiny až v dubnu 1944, v domě Hynkových ve Velké Bystřici. Pronásledování se stupňovalo, přibývalo zatčených, uvězněných a také mrtvých. Počátkem roku 1945 se teror gestapa znásobil. Němci, v důsledku už prohrávané války, přemísťovali zajatecké a koncentrační tábory. Z transportů prchali vězni, převážně ruští zajatci, kteří navazovali i s velkobystřickou odbojovou skupinou kontakty. Byli ukrýváni, zásobováni jídlem, převáděni k jiným partyzánským oddílům. Gestapo zesilovalo s blížícím se koncem války svou činnost. Dne 22. února 1945, na samém konci války, prožila Velká Bystřice nejtragičtější den své historie – vypálení objektu Palírny, kde uhořely tři oběti odporu proti nacismu. Následovalo zatýkání, výslechy a popravy dalších osob. Jen některým, pro které si gestapo přišlo, se podařilo uprchnout a dočkat se konce války.

Bilancí odboje na Velkobystřicku, včetně této tragické události, je dlouhý výčet jmen upálených, umučených a popravených. Jména jsou uvedena ve Velké Bystřici na pamětní desce. Život za okupace položilo dvacet šest osob, dvacet osob bylo zatčeno a vězněno, sedm

¹⁵ CEKL, Jan. *Kraj jimž táhla válka*. 2. doplněné vydání. Olomouc: Jirí Vyjídák, Olomouc 9 – Týneček, 1946, s. 195 – 196.

za podporu partyzánského hnutí, sedm za odbojovou činnost, šest vězněných bylo příslušníky rodin těch, kteří odešli bojovat proti nacistům do zahraničí.¹⁶

Osudy těchto statečných lidí jsou nejen svědectvím o krutosti fašismu, ale zároveň mohou být i úvodem ke kapitole diplomové práce, která je věnována řešení otázky německé menšiny po válce, menšiny, která byla součástí této pro náš národ tak tragické části historie.

Zcela symbolicky může být úvodem kapitoly, věnované řešení německé otázky po okupaci, i jméno Waltra Knappa, Němce z Krnova, pracujícího ve Velké Bystřici, který byl za činnost ve velkobystřické partyzánské skupině ubit gestapem. Cecilie Nyklová, odsouzená na smrt za odbojovou činnost ve Velké Bystřici a čekající na Pankráci na vykonání rozsudku, o něm po osvobození, kterého se dočkala, napsala: „ač původem Němec, úplně na svůj původ zanevřel, vida kolem sebe německou nacionální zpupnost, která vrcholila v nelidských činech, za něž se on, jako Němec, styděl. Svou nenávist neprojevoval slovy, ale činy.“¹⁷

K části této diplomové práce, která se zabývá zločinem usmrcení partyzánů gestapem v objektu velkobystřické Palírny, jsem prostudovala spisy Mimořádného lidového soudu v Olomouci, které se týkají členů olomouckého gestapa, kteří granáty napadli a zapálili objekt Palírny, ve kterém uhořeli členové partyzánské skupiny V. Mikolášek, V. Najkornová a S. Nikolskij. Gestapem byla zatčena i Jiřina Nyklová, dcera již zmíněné Cecilie Nyklové, spolu s Waltrem Knappem. Výpovědi gestapáků, odpovědných za upálení partyzánů a za smrt Jiřiny Nyklové a Waltra Knappa jsou otřásajícím svědectvím bestiality, sadismu a pohrdání člověkem.¹⁸

Kurt Rauner – spis LS 176/47, olomoucký Němec, kriminální zaměstnanec, člen a velitel gestapa, uváděl ve své výpovědi před Lidovým soudem způsoby mučení těch, kteří se k činům v odboji nepřiznali. Podle příkazu se mělo mučení uplatňovat až do jejich přiznání. Soud mu kladl, mimo jiné, za vinu zločin vraždy ve Velké Bystřici dne 22. 2. 1945 na třech upálených osobách v Palírně, mučení ve službách a zájmu Německa a odsoudil ho k trestu smrti, který byl vykonán.

Richard Heidan – spis LS 102/47, kriminální komisař a šéf úřadovny gestapa v Olomouci zavinil smrt Waltra Knappa a Jiřiny Nyklové tím, že zakázal převoz těchto dvou těžce gestapáky v Palírně dne 22. 2. 1945 zraněných osob do nemocnice. J. Nyklová byla členy gestapa Bartlem a Hundgenem uškrcena a W. Knapp vykrvácel. R. Heidan zavinil smrt

¹⁶ BARTOŠ: *Velká Bystřice ...*, s. 108.

¹⁷ NYKLOVÁ, Cecilie. *Palírna partyzánská pevnost*. Nepublikováno. V majetku archivu Velká Bystřice.

¹⁸ SOkA Olomouc. Mimořádný lidový soud Olomouc.

dalších osob v Palírně tím, že dal 22. 2. 1945 rozkaz k provedení celé akce. Při výkonu své funkce kradl, vydíral a mučením vynucoval doznání vězňů. Byl odsouzen k trestu smrti, který byl vykonán.

Julius Wilke – spis LS 1485/46, člen gestapa Olomouc u soudu uvedl, že po vězeňském lékaři žádal smrtící injekci nebo tablety se smrtícím účinkem pro J. Nyklovou a W. Knappa, kteří nesměli být, ač těžce zraněni, převezeni do nemocnice. Od lékaře dostal údajně tablety Luminalu, které předal členu gestapa Bartlovi. Smrt obou vězněných a těžce raněných přímo nezavinil – byl odsouzen k mnohaletému těžkému žaláři.

Jan Kukelka – spis LS 1202/46, šofér gestapa, zúčastnil se akce Palírna ve Velké Bystřici, házel na půdu granáty s úmyslem zabít, zavinil ztrátu svobody velkobystřických občanů L. Ondroucha, C. Nyklové, J. Zaccala, A. Zaccala a A. Kubáče, které zatkl. Na jiných místech odcizil u zatčených osob cennosti. Byl odsouzen k trestu smrti, který byl vykonán.

Karl Duchoň – národnosti německé, LS 31/47, kriminální zaměstnanec gestapa Olomouc, dopustil se zločinu vraždy tím, že 22. 2. 1945 jednal ve Velké Bystřici tak, aby v Palírně usmrtil ukryté partyzány. Byl odsouzen k trestu smrti, který byl vykonán.

Pokud jde o dokumenty, dokládající nelidské jednání vůči Němcům po válce, které shromáždili ve svých publikacích například A. von Arburg nebo T. Staněk, k tomu je třeba ve vztahu na otřesná svědectví a výpovědi samotných příslušníků olomouckého gestapa před MLS dodat, že skutek příslušníků olomouckého gestapa, zvláště zavrženíhodný, bestialní a sadistický, spáchaný na Čechách, Rusech a dokonce na jednom Němci ve Velké Bystřici, byl pouze jedním z mnoha dalších, spáchaných v nesvobodné republice, jejichž popis by zabral rovněž mnoho stran publikací.

Osvobození Československé republiky v květnu 1945 bylo jedním z nejvýznamnějších historických momentů našich dějin. Po letech okupace byl obnoven československý stát a jeho suverenita na původním předválečném území, kromě Podkarpatské Rusi. Byl vytvořen národní stát Čechů a Slováků.

Důsledkem nacistické okupace bylo 337 až 343 tisíc čs. obětí. V tomto počtu jsou zahrnuti popravení na území protektorátu, zemřelí v koncentračních táborech, padlí v ozbrojených střetech s nacisty, antifašisté české i německé národnosti, žijící v odtržených částech českých zemí, oběti bombardování, oběti totálního pracovního nasazení, padlí na frontách této války, oběti romského a židovského etnika.¹⁹

¹⁹ ŠKORPIL, Pavel. Problémy vyčíslení životních ztrát u československých obětí nacionálně socialistického Německa v letech 1938-1945. In ŘEZANKOVÁ, Ivona (ed). *Cesta do katastrofy ...*, s. 121 – 122.

Pro Čechy nastaly květnem 1945 dny svobody, ale také dny plné emocí, které přinášely myšlenky na odplatu za šestileté ponižování, strach a napětí, za ztráty rodin, národních elit, majetku i lidské důstojnosti. Pocit svobody bez omezení a v jeho důsledcích i potlačení mravních principů, uznávaných a zakódovaných do lidského počínání a hláсанých po celá staletí kulturními a politickými elitami, filozofy, spisovateli a básníky, se dostal do protikladu k tomu, co člověk za okupace prožil, viděl, cítil, s čím se musel vyrovnat. Mravní principy nestačily převládnout nad touhou po odplatě. Byla to totiž německá menšina, která, ačkoliv byla nedílnou součástí našich dějin po mnohá staletí, přijala nacistickou ideologii, i když, jak na její obhajobu psali a píší její obhájci, byla nacisty zneužita, přesto se stala její součástí. Mohla mnohokrát říci své ne, neudělala to.

Neudělala to v roce 1932, když A. Hitler prohlásil: „Českomoravskou kotlinu, východní území sousedící s Německem, osídleme německými rolníky. Čechy a Bémáky (sic) ty přesadíme na Sibiř nebo někam do volyňské oblasti, v nových spolkových státech jim vykážeme rezervace. Češi musejí ze střední Evropy pryč.“²⁰

Neudělala to, když K. H. Frank shrnul své návrhy na řešení české otázky do slov: „Cílem říšské politiky v Čechách a na Moravě musí být stoprocentní germanizace prostoru i lidí. Totální vysídlení Čechů z Čech a Moravy na území mimo Říši a osídlení uvolněného prostoru Němci anebo setrvání většiny Čechů na místě, ale zároveň uplatňování nejrůznějších metod sloužících germanizaci podle Xletého plánu.“²¹ Cílem germanizace mělo být vysídlení „nestravitelných“ Čechů a vrstvy inteligence nepřátelské Říši, popřípadě aplikace zvláštní procedury (Sonderbehandlung). K. H. Frank před československým soudem v květnu 1946 vysvětlil krycí název Sonderbehandlung „dát popraviti ty lidi, bez soudního rozsudku, opírajícího se o policejní zjištění skutkové podstaty“.²²

Uvést lze i jméno místodržitele Sudet, Konráda Henleina, který byl zodpovědný spolu se Sudetskou zemskou organizací rolnictva za vysídlení českých rolníků z jejich statků. Stalo se tak podle oběžníku výše citované organizace u Prahy a kolem Olomouce, např. ve Velké Bystřici.

O tom, že se na germanizaci Čechů podílely župy Sudet, svědčí žádost vedení sudetské župy v Liberci o posouzení návrhu na germanizaci. Odpověď vedoucího kontaktního orgánu při úřadu říšského protektora Schulte-Schomburga zněla: „Čechy, kteří se nechtějí stát Němci,

²⁰ BRÜGEL, Johan Wolfgang. *Češi a Němci 1939-1945*. Praha: Akademia, 2008, s. 120.

²¹ BRÜGEL: *Češi a Němci ...*, s. 124.

²² BRÜGEL: *Tamtéž*.

je třeba k tomu donutit, anebo zastřelit.“²³

Nejtragičtějším z malého množství příkladů, kde mohli nejen sudetští Němci, ale i ti, žijící v Protektorátu, říci své ne, změnit své postoje a zkrátit utrpení těch, na kterých se provinili, byl poslední rok války, rok 1945. Tragičnost tohoto období spočívala i v samém faktu, že válka končila, Němci ji prohrávali. V Polsku, ve vyhlazovacích táborech už byly likvidovány doklady zrůdnosti nacistické ideologie, Němci pálili pečlivě vedené kartotéky o počtech těch, které zlikvidovali. Jedním z posledních záchvěvů zpupnosti nacistů bylo svolání K. Henleina z ledna 1945, určené sudetským Němcům: „První nástup k němuž jste se v Sudetech sešikovali platí přísaze, že v neměnné věrnosti budeme poslušni Adolfa Hitlera a vyplníme každý rozkaz, jež nám dá. Nechť přijde cokoliv. A i kdyby svět pln ďábla byl: Ať žije Vůdce!“²⁴

Naším územím putovaly v posledních měsících války, po silnicích i železnici transporty vězňů. V lednu 1945 to byly převozy vězňů z Osvětimi a dalších koncentračních táborů po železnici, v únoru 1945 to bylo zesílení represivních opatření v partyzánských oblastech, zatýkání, popravy (viz události 22. února 1945 ve Velké Bystřici). Na jaře prošly naším územím pochody smrti vězňů, opět z vyklizených koncentračních táborů. I Velkou Bystřicí takový transport prošel, chování německých strážců k vězňům bylo podle svědeckých výpovědí nelidské a surové, jeden strážce zde ranou pažby do hlavy usmrtil vězně. Tyto pochody smrti měly kromě pohledu na týrané vězně i jiný efekt. Uvedl ho kronikář jedné obce: „žádná propaganda by nebyla dokázala proti Němcům tolik, jako pohled na ty ubožáky a surové zacházení s nimi“.²⁵

Dne 8. května 1945 vyklidili Němci bez boje Velkou Bystřici. Do obce vstoupila od Mrskles, které byly uchráněny válečných škod, vojska 4. ukrajinského frontu Rudé armády. V Mariánském Údolí, úzce spjatém s podnikem Moravia, byla situace konce války složitější. Obavy z blížící se fronty se týkaly jak tohoto podniku na výrobu munice, tak obyvatelstva obce. Platil totiž pokyn německé armádě, tzv. ARLZ, což byly německé zkratky pro čtyři destruktivní etapy, z nichž poslední znamenala zničení. Pokyn ničení se týkal důležitých továren, jejich provozů, továrních hal, písemností. To všechno měla německá vojska při ústupu zničit. V posledních dnech války prokázali odvahu v Mariánském Údolí němečtí antifašisté, kteří válku prožili v ilegality. Zmocnili se s členy odbojové skupiny zbraní

²³ BRÜGEL: *Češi a Němci* ..., s. 139.

²⁴ BRUGEL: *Tamtéž*, s. 257.

²⁵ KURAL, Václav. K česko-německému vztahu v české politice 1938 – 1948. In ŘEZANKOVÁ, Ivona (ed). *Cesta do katastrofy* ..., s. 86.

ustupujících německých jednotek, s úmyslem obsadit továrnu. V nejrůznějších publikacích jsou uváděna jména W. Motzkeho a R. Siegmunda, kteří požádali nacistického starostu Bluma o vyjednání kapitulace s německými oddíly, a tím zachování Moravie. Ten i místní velitel Wehrmachtu kapitulaci odmítl. Antifašista R. Siegmund byl pak vyslán vstříc Rudé armádě s informacemi o situaci. Vojska Wehrmachtu Mariánské Údolí opustila, aniž by Moravia byla poškozena. Moravia byla podle válečného práva závodem trofejním. Dne 21. května 1945 byla sovětským pověřencem předána do českých rukou. Zemský národní výbor dosadil do podniku národní správu, složenou ze zástupců politických stran. V květnu 1945 pracovalo v podniku Moravia 466 dělníků, z toho 224 Němců, k říjnu téhož roku to bylo 1368 zaměstnanců, z toho 728 Němců. Po jejich odsunu se stav zaměstnanců zmenšil, postupně však narůstal až na číslo 1561 v roce 1950.²⁶

Dne 8. května 1945, kdy byla Velká Bystřice osvobozena, se stala dalším historickým mezníkem obce událost, která se uskutečnila několik hodin po jejím osvobození. Konala se první veřejná ustavující schůze národního výboru a po ní řádná schůze tohoto správního orgánu obce, na které bylo stanoveno řešení důležitých problémů a úkolů pro následující poválečné dny, měsíce a roky. Součástí obce se návratem jejího předválečného uspořádání staly opět Mrsklesy a Mariánské Údolí, o které Velká Bystřice zábořem pohraničních oblastí v roce 1938 přišla. V prvních chaotických dnech po osvobození byly zaznamenány snahy o vytvoření prozatímního obecního správního výboru pro obce Hlubočky, Posluchov, Nepřivaz, Hrubou Vodu, včetně Mariánského Údolí. Národní výbor ve Velké Bystřici ale v duchu zachování kontinuity s předválečným uspořádáním obce koptoval zástupce Mrskles a Mariánského Údolí, čímž předválečný stav složení obce potvrdil.²⁷

V prvních dnech po osvobození obce byla, tehdy ještě revolučním národním výborem, ustavena tzv. „občanská garda“. Vedl ji poručík čs. armády K. Fuksa. Tato garda dohlížela na pořádek ve Velké Bystřici, Mariánském Údolí a Mrsklesích. Podle vzpomínek J. Klenovského, občana Velké Bystřice, dal 9. 5. 1945 dohromady další „občanskou gardu“ v obci poručík čs. armády F. Blaha. Tato skupina asi dvaceti mladých lidí měla za úkol dodržování pořádku a strážní službu u důležitých objektů. Skupina se 10. 5. 1945 přesunula do oblasti Jestřabí, na bývalé sudetské území, kde byly odstraňovány z polí a luk nášlapné miny, kterými bylo toto území odcházející německou armádou zaminováno.

²⁶ DOHNAL: *Velká Bystřice ...*, s. 207, 208.

²⁷ SOkA Olomouc. Archiv obce V. Bystřice. 01 - 143, inv. č. 1. Protokolní kniha schůzí obecního zastupitelstva Velké Bystřice rok 1934 až 1948, protokol o schůzi národního výboru z 11. 5. 1945, s. 264.

V protokolu ze zasedání národního výboru i v Pamětní knize Velké Bystřice je u skutečnosti vzniku „občanské gardy“ poznámka „zatýkání a jiná bezpečnostní služba byla výhradně svěřena národní strážci bezpečnosti“. Tuto skutečnost je třeba uvést do protikladu s líčením excesů národních gard na nejrůznějších místech osvobozené republiky, jak je o tom psáno v některých publikacích, například A. von Arburga. V činnosti občanských gard ve Velké Bystřici nebyly zjištěny žádné nezákonné aktivity a excesy, jako bylo týrání, mučení nebo šikanování. Neodkladnou záležitostí obce bylo vypořádat se s udavači a zrádci národa, jejichž činnost v době okupace poznamenala osudy jednotlivců i celých rodin. Mimořádně náročným problémem obce byl odsun Němců a konfiskace jejich majetku. Z Velké Bystřice bylo odsunuto 13 osob, z Mariánského Údolí 120 osob a z Mrskles 310 osob.

4 Dekrety prezidenta republiky, tzv. „Benešovy dekrety“

4.1 Zákonodárná činnost v době prozatímního státního zřízení

„Benešovými dekrety“ jsou nazývány dekrety podepsané prezidentem republiky E. Benešem. Slovní spojení „Benešovy dekrety“ se nezakládá na skutečnosti. Tyto dekrety nebyly jen prezidentovým aktem. Musel pro ně získat podporu mezinárodně uznané československé vlády a po vydání Ústavního dekretu č. 12/1942 Úředního věstníku československého také vyjádření Státní rady.

Dne 4. 2. 1942 byla ustavena Právní rada, která pracovala nejen jako poradní, ale i kvazisoudní orgán, který právně posuzoval normativní akty exilové vlády. Tato Právní rada pracovala mimo jiné na přípravě dekretů prezidenta republiky a také na zákonodárství po skončení války. Normotvorná činnost exilového státního zřízení byla vykonávána na základě Ústavního dekretu č. 2/1940 Úředního věstníku československého o prozatímním výkonu moci zákonodárné. V podmínkách exilu, kde nemohlo být svoláváno Národní shromáždění, aby se vyjádřilo v souladu s Ústavní listinou z roku 1920 k výkonu prezidenta republiky (§ 4, bod 1 a 3) je nahradila vyslovením souhlasu československá exilová vláda. Příslušný paragraf výše uvedeného ústavního dekretu pak stanovoval, že zákonodárná činnost bude po dobu prozatímního státního zřízení vykonávána ústavními dekrety a dekrety prezidenta republiky, vydanými na návrh vlády a spolupodepsanými prezidentem a předsedou vlády, respektive ministry, odpovědnými za jejich provedení. V důvodové zprávě bylo rovněž uvedeno, že dekrety prezidenta republiky budou vydávány pouze v nejnutnějších případech a po válce budou podléhat ratihabici poválečným Národním shromážděním.

Dekrety prezidenta republiky z let 1940 – 1945 byly spjaty s obnovením československého státu v předmichovských hranicích a s právním zajištěním obnovy hospodářského, politického a sociálního systému Československé republiky v období po skončení války.

4.2 Vybrané dekrety prezidenta republiky a jejich uplatnění v popisované oblasti

Jedním z cílů diplomové práce je, mimo jiné, postihnout uplatnění dekretů prezidenta republiky v poválečném dění obce Velká Bystřice, kdy tato obec řešila, jak vyplývá z historických materiálů, problém potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů,

konfiskaci majetku Němců, včetně majetku zemědělského, národní správu nad majetky Němců, zrádců a kolaborantů a zabývala se složitými záležitostmi československého státního občanství u osob německé národnosti.

Jedním z předpokladů pro pochopení toho, co se týkalo řešení výše uvedených problematik, bylo studium dekretů prezidenta republiky a archivních materiálů, které se této problematice týkají.

4.2.1 Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb.

Historie vzniku tohoto „velkého retribučního dekretu“ hovoří o původním záměru prezidenta Beneše vydat dekret, který by se týkal potrestání válečných a kolaborantských trestných činů, až po osvobození státu. Po zprávách o stále se zhoršujícím dění v Protektorátu, jakým byl zvyšující se teror proti českému obyvatelstvu, se však prezident Beneš rozhodl vydat takový dekret už v exilu. Byl to dekret č. 6./1945 Úředního věstníku československého z 1. 2. 1945, který byl dne 19. 6. 1945 nahrazen dekretem č. 16/1945 Sb., se stejným názvem.

Délka účinnosti tohoto dekretu se vyvíjela, původně byla jednoroční, pak byla prodloužena o další rok a skončila ke dni 4. 5. 1947. Po únorovém převratu 1948 nastala obnova účinnosti, a to, do 31. 12. 1948, kdy také zanikly mimořádné lidové soudy.²⁸

K dekretu, který se vztahoval pouze k českým zemím, byla vydána navazující legislativní opatření a pokyny.²⁹

Ve Velké Bystřici nebylo nacistických zločinců a zrádců mnoho, spíše to byli tzv. „pomahači“, ale i jejich aktivity byly značné. Byli mezi nimi obyvatelé německé národnosti, i ti, kteří se k ní přihlásili a původně byli národnosti české. Většina patřila do místní organizace NSDAP, někteří byli členy SA. Ze zápisů z hlavních líčení a rozsudků Mimořádného lidového soudu v Olomouci, před který byli tito lidé postaveni, to bylo hlavně udavačství, které představovalo celou škálu této zavrženíhodné aktivity v obci, od ohlášení, že někdo nevyvěsil prapor při oslavách, kterými nacisté slavili svá vítězství nebo narozeniny A. Hitlera, až po vyslechnuté náznaky nesouhlasu s nacistickým režimem. Byla to udání zakázaného poslechu rozhlasu, ale i závažná udání osob, ukrývaných před gestapem, jako byli například uprchlí zajatci z pracovního tábora v Mariánském Údolí nebo členové partyzánské skupiny. Lidé v důsledku udání byli zatýkáni, vyslýcháni gestapem, transportováni do koncentračních

²⁸ Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., z 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.

²⁹ KUKLÍK, Jan, MIKULE, Vladimír. *Němci a Maďaři v dekretch prezidenta republiky. Studie a dokumenty 1940 – 1945*. Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2003, doplněk Brno, s. 248 -277.

táborů. Mnozí z nich přišli o život, jak je uvedeno ve třetí kapitole diplomové práce.

Prostudovala jsem spisy osob z Velké Bystřice, které byly za své zločiny z doby „zvýšeného ohrožení republiky“ souzeny Mimořádným lidovým soudem v Olomouci, v letech 1946, 1947 a 1948. Uvádím je jako příklady aplikace výše citovaného dekretu. Byly to osoby národnosti německé, a ty, které se k této národnosti přihlásily:

Abeska Antonín, narozen 16. 8. 1882, národnosti německé. Spis LS 1213/46: spáchal zločin dle § 2 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., ve znění zákona č. 22/1946 Sb., z 24. 1. 1946. Jmenovaný byl v době zvýšeného ohrožení republiky členem SA ve Velké Bystřici, tedy organizace podobné povahy jako ty, které jsou uvedeny v § 2. Byl odsouzen k trestu těžkého žaláře v trvání půl roku, zostřeného 1 tvrdým ložem. Podle §14, lit. a) cit. dekretu pozbyl navždy občanské cti, podle lit. b) si měl odpykat trest ve zvláštních nucených pracovních oddílech, podle lit. c) propadlo jeho jmění ve prospěch státu. Rozsudek byl vynesena 15. 11. 1946.

Drexler Edmund, narozen 30. 11. 1897, národnosti německé. Spis LS 610/46: spáchal zločin dle § 2 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., ve znění zákona č. 22/1946 Sb., z 24. 1. 1946. Jmenovaný byl v době zvýšeného ohrožení republiky členem SA, tedy organizace podobné povahy jako ty, které jsou uvedeny v § 2. Byl odsouzen k trestu těžkého žaláře v trvání pěti let. Podle §14, lit. a) cit. dekretu pozbyl navždy občanské cti, podle lit. b) si měl odpykat trest ve zvláštních nucených pracovních oddílech, podle lit. c) propadlo jeho jmění ve prospěch státu. Rozsudek byl vynesena 22. 5. 1946.

Spohner Gustav, narozen 17. 6. 1878, národnosti německé. Spis LS 64/48: Po osvobození byl internován ve sběrném táboře v Olomouci, Nových Hodolanech, odkud byl převezen do vazby. V jeho věci proběhlo několik hlavních líčení, ale ne všech se pro onemocnění zúčastnil. V době ohrožení republiky vykonával funkci zástupce starosty obce Velká Bystřice. Byl obviněn ze spáchání zločinu podle §§ 2, 11 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., ve znění zákona č. 22/1946 z 24. 1. 1946. Dne 7. 10. 1948 byl Mimořádným lidovým soudem v Olomouci vydán rozsudek, kterým byl Gustav Spohner odsouzen podle § 3, odst. 2 výše uvedeného dekretu k trestu odnětí svobody v trvání dvou let. Na dobu pěti let pozbyl občanské cti, jeho jmění propadlo ve prospěch státu. Tímto rozsudkem byl zproštěn obvinění podle §§ 2, 11 výše citovaného dekretu, protože mu nebylo prokázáno udání občana Velké Bystřice gestapu, ani to, on sám byl činovníkem nacistické organizace NSDAP. Gustav Spohner odpykal trest započítanou vazbou.

Podle výše citovaného dekretu byly souzeny a také odsouzeny osoby z Velké Bystřice,

kteřé se k německé národnosti v době zvýšeného ohrožení republiky přihlásily a také některé osoby české národnosti.

Spis LS 601/46: K trestu dvaceti let těžkého žaláře podle §§ 2, 5, 7 citovaného dekretu byli odsouzeni manželé Ivan Popovič (narozen 28. 7. 1879) a Františka Popovičová (narozena 19. 5. 1901), jejichž činnost způsobila ztrátu svobody občanu Jaroslavu Menšíkovi a smrt Norberta Menšíka. Jejich zločinem bylo i udavačství. Oba pozbyli navždy občanské cti, jejich jmění propadlo státu, celý trest měli odpykat ve zvláštních pracovních oddílech. V roce 1953 byla F. Popovičová amnestována v rámci amnestie prezidenta republiky a propuštěna na svobodu. Do Velké Bystřice se už nevrátila.

Spis LS 1276/46: Ke dvanácti letům těžkého žaláře, ztrátě cti i majetku podle §§ 2, 3, 5 a 11 citovaného zákona byl odsouzen Stanislav Kahánek, narozen 7. 5. 1894. Bylo mu uloženo odpykat trest ve zvláštních nucených pracovních oddílech. Jeho udání velkobystřického faráře zdejšího kostela gestapu je uváděno v publikacích o Velké Bystřici.

Z prostudovaných spisů Mimořádného lidového soudu v Olomouci vyplynulo, že nejvyššími tresty za zločiny spáchané v době zvýšeného ohrožení republiky, uloženými podle výše citovaného dekretu nebyly odsouzeny jen osoby národnosti německé, ale ti, kteří se k německé národnosti přihlásili.

4.2.2 Ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb.

Výše citovaný ústavní dekret prezidenta republiky byl postaven na principech Košického vládního programu a vycházel z toho, že československé státní občanství přetrvalo válku tak, jak existovalo před Mnichovem. Tímto dekretem propustilo Československo ex lege ze svého svazku osoby německé nebo maďarské, které okupantské režimy Německo a Maďarsko prohlásily za své státní příslušníky. Osobám, které zůstaly věrné Československé republice, nikdy se neprovinily proti českému a slovenskému národu, zúčastnily se boje za osvobození Československa nebo trpěly nacistickým nebo fašistickým terorem, zůstalo občanství zachováno.³⁰

Osobám, které dle tohoto ústavního dekretu československé státní občanství pozbyly, byla dána možnost do šesti měsíců požádat o vrácení tohoto občanství. Podrobnosti upravovala vyhláška ministerstva vnitra z 25. 8. 1945, č. 51 Sb., a oběžník ministerstva vnitra z 24. 8. 1945 č. A-4600-16/18-45 ref. A, o úpravě československého státního občanství podle

³⁰ Ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., ze dne 2. srpna 1945 o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské.

ústavního dekretu č. 33/1945 Sb. Patřili k nim i ti, kteří vedli před okupací a během ní boj proti nacismu a za Československou republiku, ti, kteří se stali příslušníky čs. nebo spojeneckých armád, ale i ti, kteří se přes nucení nestali příslušníky nacistických organizací.³¹

Pro diplomovou práci bylo využito výše citovaného oběžníku, který mimo jiné, určoval skupiny osob, které se považovaly za antinacisty a antifašisty. Prověřování těchto osob mělo být uskutečňováno na základě posudku protifašistického výboru, složeného z osvědčených a státně spolehlivých osob německé národnosti.

V Mariánském Údolí žil Otto Glauder, komunista a antifašista německé národnosti. Jako člen okresního vedení KSČ a od roku 1936 člen rozšířeného vedení ústředního výboru KSČ působil v Praze, kde pomáhal při koordinaci transportů rakouských a německých antifašistů do Polska, kam také na pokyn vedení strany odešel. V září 1939 se vrátil do Prahy, kde byl zatčen gestapem. Po věznění v Brně na Špilberku byl v roce 1940 poslán do koncentračního tábora Flossenburg. Při pochodu smrti do Dachau byl americkou armádou osvobozen a vrátil se domů. Po osvobození pracoval jako úředník v Moravii. Na základě žádosti, v souladu s § 2 výše citovaného ústavního dekretu, získal příslib československého státního občanství. Na základě žádosti, v souladu s §§ 3 a 4 získala příslib československého občanství i jeho žena. V říjnu 1946 ale nakonec Otto Glauder odjel s antifašistickým transportem do německého Schmalkaldenu, kde v roce 1965 zemřel.³²

Osudy antifašistů, konkrétně z Mariánského Údolí a Hluboček, spojené s prací v Moravii, si byly podobné. Svědectví občanů i publikace o této oblasti zdůrazňují jejich nepominutelnou úlohu v době nástupu fašismu, kdy před ním varovali a aktivně proti němu vystupovali na shromážděních v továrně i mimo ni. V době okupace byli mnozí z nich pronásledováni a vězněni. Po válce byli v prvních dnech, kdy Němci nebyli rozlišováni na zločince a antifašisty, internováni ve sběrném táboře v Olomouci - Nových Hodolanech, nebo odčinovali svým pracovním nasazením škody nacistického režimu v samotné Moravii. I oni museli o československé státní občanství dle výše citovaného ústavního dekretu žádat, protože po 8. květnu 1945 nebyli považováni za československé státní občany (záborem v době po Mnichovu dostali od 10. 10. 1938 říšskoněmeckou příslušnost). Sudetští Němci, v našem případě Němci z Mariánského Údolí a Mrskles, teprve na základě ústavního dekretu prezidenta republiky dostali možnost individuálně požádat o příslib československého

³¹ PAVLÍČEK, Václav. Úvodní část. In JECH, Karel, KAPLAN, Karel (edd). *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: dokumenty*. Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1995, s. 32.

³² GLONEK, Jiří, PAPAJÍK, David. *Dějiny obce Hlubočky*. Olomouc: Alda, 2006, s. 190.

státního občanství, respektive o jeho obnovu. Pro mnoho z antifašistů, zvláště pro ty, kteří válku protrpěli v nacistických koncentracích, bylo už samo podání žádosti o udělení československého státního občanství křivdou pro celý zbytek života.

Na Olomoucku si osvědčení o znovunabytí čs. občanství dle Ústavního dekretu prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., vyžádalo 1146 osob německé národnosti.³³

4.2.3 Dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb.

Tímto dekretem prezidenta republiky se stanovovalo, že majetek státně nespolehlivých osob na území Československé republiky, se dává pod národní správu.³⁴

Pokud jde o Velkou Bystřici, v protokolech ze schůzí národního výboru, které jsou v Protokolní knize z let 1945 – 1947, jsou zaznamenány žádosti občanů Velké Bystřice, Mrskles a Mariánského Údolí o národní správu na domech Němců. Všechny majetek k určení národní správy byl národním výborem zjišťován a podle protokolu ze schůze národního výboru ze dne 11. 6. 1945 zajišťován národními správci na základě žádostí. Výčty žadatelů o národní správu jsou součástí protokolů ze schůzí národního výboru. První zmínka o stanovení národní správy nad organizací, je jmenování národního správce Rolnického a družstevního mlýna a pekárny a také Hospodářské záložny ve Velké Bystřici (Protokol z 11. 6. 1945). Žádostí bylo mnoho desítek, ve větší míře byly po prověření žadatelů akceptovány, v menší míře byly zamítnuty.³⁵

Je třeba zdůraznit, že uplatněním tohoto dekretu nedocházelo ke změnám vlastnických vztahů, pouze k zajištění majetku.

4.2.4 Dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb.

Tímto dekretem se konfiskoval bez náhrady zemědělský majetek všech osob národnosti německé a maďarské, bez ohledu na státní příslušnost, konfiskoval se zemědělský majetek zrádců a nepřátel republiky jakékoliv národnosti a státní příslušnosti, kteří toto nepřátelství projevíli v letech 1938 až 1945, dále se konfiskoval zemědělský majetek akciových a jiných

³³ BIERBERLE, Josef. Olomoučtí Němci. In: *Střední Morava, kulturně historická revue 4/1997*. Olomouc: Memoria, s. 4 – 22.

³⁴ Dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých majetko-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů.

³⁵ SOkA Olomouc. Archiv obce Velká Bystřice. 01 – 143, inv. č. 1. Protokolní kniha ..., protokoly z 11. 6., 29. 8., 15. 10., 20. 11., 28. 12. 1945, z 16. 4., 23. 5., 29. 8., 26. 9. 1946 a z 27. 3. 1947.

společností a korporací, jejichž správa sloužila německému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům. Zemědělský majetek se nekonzfiskoval osobám, které se aktivně zúčastnily boje za Československou republiku.

Podle preambule dekretu, která vycházela z Košického vládního programu, se mělo vycházet vstříc českým a slovenským rolníkům a bezzemkům, kteří by zemědělskou půdu měli získat.³⁶

Ve Velké Bystřici je zmínka o přidělení zemědělské půdy pouze v Pamětní knize: „Z naší obce byl svěřen bývalý německý majetek zemědělcům – bezzemkům s. Hořínkovi a s. Bečákovi.“³⁷ Dne 13. 2. 1947 byla zastupitelstvem obce Velká Bystřice projednána žádost obce o přiděl konfiskovaných selských lesů z konfiskovaného majetku v katastru Mrsklesy. K úhradě kupní ceny mělo být použito kmenového jmění a uzavřené výpůjčky.

4.2.5 Dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb.

Dekret se týkal konfiskace veškerého majetku, kromě majetku zemědělského, který řešil dekret č. 12/1945 Sb. V dekretu č. 108/1945 Sb., je uveden výčet fyzických a právnických osob, kterých se konfiskace týkala, výjimky z konfiskace a zřizování Fondu národní obnovy. Dnem vyhlášení dekretu byl 30. říjen 1945, kdy tento dekret zároveň nabyl účinnosti.³⁸

V Pamětní knize Velké Bystřice bylo na straně 51 uvedeno, že majetek byl zajištěn 125 rodinám v celé obci. Příděl nábytku byl kladně vyřízen v 67 případech. Další přidělování zajištěného nábytku bylo v kompetenci ONV Olomouc.

Dekrety, uvedené v diplomové práci, především dekret č. 5, 12, 108, které se dotýkají majetkových práv Němců a Maďarů, jsou považovány za dekry kontroverzní. Tyto konfiskační dekry vycházely z principu kolektivní odpovědnosti/viny u osob německé a maďarské národnosti, vyslovené už obecnou právní normou bez ohledu na zavinění.³⁹

³⁶ Dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., z 21. června 1945, o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa

³⁷ SOKA Olomouc. Archiv obce V. bystřice. 01 – 143, inv. č. 17. Pamětní kniha Velká Bystřice, s. 9.

³⁸ Dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., z 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy.

³⁹ HORÁK, Ondřej. Konfiskační dekry prezidenta republiky. Spor o jejich interpretaci jako výraz kontinuity a diskontinuity. *Časopis pro právní vědu*, 2013, roč. 21, Supplementum (Spory a jejich řešení v proměnách věků), s. 275-282.

5. Transfer německého obyvatelstva

5.1 Vývoj úvah o transferu

Slovo transfer, ve vztahu na odchod německého obyvatelstva z Československé republiky po osvobození, je uváděno v oficiálních dokumentech jako je Protokol z jednání Postupimské konference, konané 17. 7. až 2. 8. 1945, v článku XII a Zpráva o konferenci tří mocností v Berlíně, v článku XIII.

Myšlenky na transfer Němců měly svůj vývoj v čase. Na začátku okupace s ním ale počítáno nebylo. Prezident Beneš se ve svých názorech a vyjádřeních radikálnímu řešení problému německé menšiny transferem vyhýbal, spíše je patrné, že s Němci v nově obnovené Československé republice počítal. Vyplývá to například z dopisů nebo záznamů ze setkání E. Beneše s W. Jakschem, představitelem Sociálně demokratické strany Německa, rovněž v exilu, nebo i z jeho dalších vyjádření. Dne 7. 5. 1941 E. Beneš prohlásil: „Churchill minulý rok řekl, že Mnichov je zničen a neexistuje. To pro nás znamená staré hranice, Němci v nich zůstanou.“ O půl roku později, 22. 5. 1942 řekl: „Další, a to ožehavý problém bude, jak se zbavit Němců.“⁴⁰ Literatura (například J. W. Brügel a Adrian von Arburg) uvádí doklady protichůdných vyjádření E. Beneše, kdy tento v průběhu okupace své názory často měnil, mnohdy si ve svých vyjádřeních i protiřečil. Na jeho obhajobu je potřeba říci, že byl od počátku okupace pod velkým tlakem. Potřeboval například u politiků mocností prosadit záměry, týkající se pookupačního vývoje Československé republiky, především jejího uznání v historických hranicích. Názory těchto politiků se ale často měnily a Beneš byl nucen, aby je přesvědčil, velmi diplomaticky přistupovat na jejich nejružnější stanoviska, která se někdy od jeho názorů odlišovala. V jednom se ale E. Beneš nikdy nemýlil. Byl přesvědčen, že nacismus bude poražen a Československá republika obnovena. To bylo přesvědčení, ke kterému směřovaly všechny Benešovy snahy a exilová činnost. Za počátek vážně se rodících myšlenek i vyjádření na téma transferu Němců lze považovat rok 1941. Nebyl to zpočátku transfer Němců v jeho podobě po osvobození, byly to například úvahy ne o všech, ale o části Němců, kteří měli být vysídleni. V září 1941 v článku *The New Order in Europe* napsal: „Pokud se problém seriózně zváží a včas budou učiněna příslušná opatření, bude se transfer moci provést za slušných humanitárních podmínek, pod mezinárodním dozorem a s mezinárodní

⁴⁰ BRÜGEL: *Češi a Němci ...*, s. 60.

podporou, po dobrém (amicably).“⁴¹ Na tento článek politikové mocností nereagovali. Proti transferu ale se ohradili němečtí demokraté a připomněli Benešovi německé antifašisty, likvidované v koncentračních táborech.

Ještě mnohokrát byla zaznamenána Benešova často protikladná vyjádření na řešení otázky německé menšiny v Československé republice. Do jeho návrhů řešení se ale začaly čím dál více promítat zprávy z odboje na našem okupovaném území, ve kterých zaznívaly hlasy, vyzývající k zakomponování tvrdé odplaty do připravovaného řešení poválečného vývoje Československé republiky. Zprávy z domova obsahovaly výčty popravených vysokoškoláků, legionářů, Sokolů, vědců, pedagogů, spisovatelů. Nacisty byla systematicky likvidována elita českého národa, na které Beneš velmi lpěl, a které si vážil.

Atentát na R. Heydricha z 27. 5. 1942 a jeho smrt měly za následek 5 000 dalších obětí. Byly vyvražděny a srovnány se zemí Lidice, což vyvolalo protesty v celém civilizovaném světě. Otázka vysídlení Němců dostávala právě po heydrichiádě důraznější podobu. Vzkazy odboje z domova byly velmi radikální a nepokrytě vyzývaly k „vyhnání Němců“. V prosinci 1943 jednal Beneš v Moskvě se Stalinem o československo-sovětské smlouvě. Jednal tam i o plánu, který mezi deseti body měl i body týkající se transferu Němců. Ten měl být proveden do dvou let po válce. Vyjmenovával ty, kteří budou z republiky vykázáni a potrestáni, včetně těch, kteří z nacistického režimu těžili, například hospodářsky a finančně.

Obdobně mělo být postupováno i v případě transferu maďarského obyvatelstva ze Slovenska a Podkarpatské Rusi. Sověti Benešův plán přijali. E. Beneš jednal v Moskvě i s K. Gottwaldem, který s plánem vyslovil souhlas, ale s poukazem nutnosti pohledu na roli antifašistů.

Exilová vláda se stále více přikláněla k tvrdé linii, která má být uplatněna vůči Němcům, protože po masových vraždách, jimi spáchaných na Čechoslovácích, nemohla být naděje, že lid Československa by mohl žít v míru společně s velkou částí německé menšiny.

Nacisté se nevzdávali, nenávisť lidí a touha po pomstě rostla s každým jejich novým masakrem. V době Slovenského národního povstání, v roce 1944, byli popravení odbojáři – účastníci tohoto povstání, byla vypálena Ploština a další slovenské vesnice, v Pražském květnovém povstání byli další mrtví, 5. května 1945 bylo vypáleno Javoříčko. V důsledku tohoto běsnění vzrůstala nenávisť českého obyvatelstva k Němcům, tlak na jejich transfer rostl.

⁴¹ BRÜGEL: *Češi a Němci ...*, s. 47.

5.2 Podmínky pro uskutečnění transferu, Postupimská konference

Existovaly dohody vlád Velké Británie, Spojených států amerických, Sovětského svazu a později (od 11. 11. 1944) také Francie, které se týkaly postavení těchto mocností v Německu po jeho porážce.

V Londýně pracovala Evropská poradní komise, kterou tvořili zmocněnci vlád mocností, která dohody připravovala. Úkolem této komise bylo, mimo jiné, například studovat různé evropské problémy a jednotlivým vládám doporučovat jejich řešení. Tato komise navrhla v roce 1944 dohodu o okupačních pásmech v Německu a o správě Velkého Berlína. Dohoda byla vládami mocností schválena, spolu s dohodou o kontrolních mechanismech v poraženém Německu, kdy nejdůležitějším orgánem se stala Kontrolní rada v Německu, sestavená ze zástupců vlád mocností. V Prohlášení o porážce Německa a o převzetí svrchované moci v Německu vládami Svazu sovětských socialistických republik, Spojeného království Velké Británie a Severního Irska, Spojených států amerických a Prozatímní vlády Francie byla mocnostem zajištěna v Německu nejvyšší výkonná a zákonodárná práva. Německo bylo rozděleno na čtyři okupační pásma čtyř mocností, z nichž každá disponovala mocí ve svém pásmu a společně pak v Kontrolní radě.

Dne 17. 7. až 2. 8. 1945 se konala Postupimská konference, která v Protokolu jednání, článek XII, ve vztahu na transfer Němců uvádí, že „tři vlády prozkoumaly tuto otázku ze všech hledisek a uznávají, že se má do Německa uskutečnit transfer obyvatelstva nebo jeho složek, které zůstávají v Polsku, Československu a Maďarsku. Jsou zajedno v tom, že jakýkoliv transfer musí být prováděn spořádaně a humánně“. Dále je v tomto článku uvedeno, že problém velkého přílivu Němců do Německa by měla zkoumat Kontrolní rada v Německu a přihlížet k otázce spravedlivého rozdělení Němců do okupačních pásem.

Kontrolní rada dostala pokyn, aby zástupci mocností v této Radě co nejdříve sdělili svým vládám počty osob, které už do Německa z Československa, Polska a Maďarska přišly a podaly odhad, v jaké době a jak rychle by měly probíhat další transfery. Vláda Československa, prozatímní vláda Polska a Kontrolní komise v Maďarsku byly žádány, aby zatím zastavily další transfery, dokud vlády mocností neprozkoumají zprávy svých zástupců v Kontrolní radě.

Časový sled dění pak pokračoval tak, že se československá vláda dne 3. 8. 1945 závěry Postupimské konference zabývala a 24. 10. 1945 předal ministr zahraničí Jan Masaryk (na výzvu představitelů mocností ze dne 5. 10. 1945) plán na vysídlení 2,5 milionů Němců z Československa. Kontrolní rada 20. 11. 1945 určila, že do sovětského pásma v Německu má

přijít 750 000 Němců, do amerického pásma 1 750 000 Němců. Transfer Němců měl začít už prosincem 1945, začátek byl ale přeložen na leden 1946.

K výše uvedenému uvádím pohled některých autorů publikací na články Protokolu a Zprávy z Postupimské konference, včetně pohledů na její význam. Jsou to pohledy spíše publicistů, nicméně i tyto pohledy, podle mého mínění k dokreslení problematiky patří.

M. Churáň uvádí, že byl stvořen mýtus o tom, že na Postupimské konferenci bylo rozhodnuto třemi mocnostmi o transferu Němců. Články Protokolu a Zprávy transfer nepotvrzují, ale pozastavují. Autor uvádí, že závěrů Postupimské konference bylo československou vládou zneužito k tomu, aby se odpovědnost za transfer Němců přenesla z vlastní odpovědnosti na odpovědnost mocností. Autor také tvrdí, že příčinou vyhnání Němců bylo to, že „Češi a Slováci se rozhodli už za druhé světové války vytvořit etnicky čistý národnostní stát“.⁴² Samo toto rozhodnutí Čechů a Slováků zpochybňuje podle Churáně význam Postupimské konference. Dále tento autor uvádí, že jednání o transferu bylo na Postupimské konferenci zcela okrajové, konalo se až v samém jejím závěru, autor tvrdí že význam této konference ve vztahu na transfer Němců je záměrně zveličován. Mýtem podle Churáně má být i příčinná souvislost mezi poválečným vysídlením Němců a druhou světovou válkou, kdy Benešův plán na vysídlení vznikl už rok před válkou a v exilu už bylo vymyšleno „konečné řešení“⁴³

Druhé dílo, které pohlíží kriticky na význam Postupimské konference ve vztahu na transfer Němců je dílo A. von Arburga a T. Staňka, zabývající se vysídlením Němců a poměry českého pohraničí v roce 1945 – 1951. V díle je konstatováno, že československá vláda a velká část veřejnosti přijaly závěry Postupimské konference s úlevou a pocity zadostiučinění. Podmínka dočasného zastavení odsunu však vzbudila určité rozpaky. Členové československé vlády se shodli na tom, „že se v odsunu německého obyvatelstva má pokračovat, pokud to je prakticky bez obtíží proveditelné, že se toto pokračování má popřípadě odůvodnit tím, že bylo již delší dobu připraveno a nelze příslušné opatření zrušit a hlavně nutno urychlit předložení plánu na provedení transferu. Spojencům byla 16. 8. 1945 zaslána československá nota, která tuto skutečnost zamlčovala, ujišťovala pouze, že vláda hodlá budoucí odsun provádět spořádaně a lidsky“. Autor poznamenává, že „Dodnes jsou závěry Postupimské konference někdy považovány za dostačující, mezinárodně akceptovaný právní základ pro nucené vysídlení většiny československých Němců, který zpětně legitimuje i jejich už uskutečněné

⁴² CHURÁŇ, Milan. *Postupim a Československo, Mýtus a skutečnost*. Praha: Libri, 2001, s. 80.

⁴³ CHURÁŇ: *Postupim ...*, s. 31, 37.

vyhánění.“⁴⁴

Uvádím i svůj pohled na tuto problematiku, který jsem si vytvořila po prostudování nejruznějších prací k tomuto tématu, které jsou v seznamu literatury. Uznávám názorovou svobodu nejruznějších autorů, uznávám a vážím si velké, především dokumentační práce Adriana von Arburga, akceptuji pohledy autorů na období tak složité jako je rok 1938 - 1947, kdy se odehrávalo historicky důležité období našich dějin, na které by měl ale být historicky podložený, historiky akceptovaný, jeden pohled. Pravdivý, objektivně popisující dobu a události, nic nevytrhující z kontextu. Při zpracování kapitoly o transferu Němců jsem pracovala s pocitem, že historikové někdy něco neuvedli přesně, případně některá fakta opomenuli, nebo se jim vyhnuli.

Mým přesvědčením ale zůstává: transfer německého obyvatelstva z Československé republiky po druhé světové válce byl důsledkem stále se zostřujících protičeskoslovenských nálad ze strany německé menšiny, byl v roce 1938 důsledkem vlastizrady občanů německé národnosti, ale československé státní příslušnosti, byl důsledkem okupace, kdy byla nacistická ideologie Němci zneužita k potlačení práv a svobod občanů Československé republiky, důsledkem válkou zmařených lidských životů, důsledkem šestiletého útisku, který nemá v historii československého státu obdoby.

Transfer Němců byl v dané době nevyhnutelný. Hledání kompromisního řešení pro soužití Čechů s Němci v jednom státě bylo po válce těžko představitelné. Kritický pohled a v mnoha případech odsouzení zaslouží ale způsob, kterým byl transfer proveden, s odvoláním na článek XII Protokolu Postupimské konference: „musí být prováděn spořádaně a humánně“.

5.3 Vyhnání, „divoký odsun“

Mezi koncem války, květnem 1945 a lednem 1946, kdy měl probíhat organizovaný transfer Němců, nastalo v naší republice období plné emocí, křivd, situaci vyhrocujících postojů a vyjádření, apelů a proklamací politiků, představitelů výkonných i správních orgánů státu, představitelů armády. Bylo to období msty jednotlivců i skupin obyvatel republiky, období, které je nazýváno „divokým odsunem“ nebo vyháněním Němců, a v případě násilných excesů na bezbranných lidech i „českým gestapismem“. Jeho křivdy, zneužívání práva vítězů k potlačení lidských práv druhých, snížily úroveň Čechů v mnoha v literatuře

⁴⁴ ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945 – 1951*. 2. díl, svazek 1. Sředokluky: Zdeněk Susa, 2011, s. 118 a 119.

popsaných případech na úroveň těch, kteří obdobně s Čechy jednali v době okupace – (viz A. von Arburg Dokumenty z českých archivů, součást díla Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945 – 1951).

Členové společné česko – německé komise historiků doporučili, aby pojem vyhnání byl rezervován právě pro toto „divoké“ období dějů před Postupimskou dohodou. Pro vykázání Němců po této smlouvě pak hovořit jako o nuceném vysídlení. Anglický pojem transfer a jeho užívaný ekvivalent odsun jsou termíny, které se užívají v pramenech, části literatury a zvláště textech velmocí na Postupimské konferenci, kdy v jejích závěrech byl transfer užit spíše pro druhou, organizovanou část celého procesu, méně pro tu první, divokou.⁴⁵

K vyhocení situace po osvobození přispěl i sám konec války. Z pohledu psychologů přináší každý konec teroru odreagování, zvláště trvá-li teror delší dobu. Psychické uvolnění po prožitém útisku sebou nese i touhu mstít se, touhu po odvetě. K realizaci pomsty přispěl v prvních poválečných týdnech a měsících i chaos a nepřehlednost situace. Z našeho území utíkali před odpovědností nacističtí funkcionáři, zároveň s nimi utíkali Němci ze Slezska a Hlučínska, utíkali obyvatelé území ohrožených bojovými střety, utíkali Němci, usazení na českých zemědělských usedlostech, které k nám pozval Hitler. Němci utíkali z obcí a měst i před zatýkáním, kterého se v prvních dnech po osvobození ujaly bezpečnostní komise nově ustavených národních výborů v obcích.⁴⁶ V prvním poválečném chaotickém období nefungovala centrální správa, která by řídila a organizovala poválečné dění, literatura uvádí, že až dnem 15. května 1945 se ujala klíčové role v tomto období československá armáda, která plnila příkazy k zabezpečení pohraničí a také jeho očišťování od Němců. Dne 15. června 1945 byla československá armáda pověřena zajištěním nacistických zločinců a také odsunem německého obyvatelstva z naší republiky. Měla spolupracovat při soustřeďování, pracovním nasazování a vyhošťování Němců s místní správou. Červnem 1945 začaly i vysídlovací a osídlovací akce, Němci byli vysídlováni ze svých obydlí, na jejich místa se stěhovalo nové obyvatelstvo, které se dekrety národních výborů stávalo národními správci německého majetku. Často se stávalo, že v jednom domě spolu bydleli noví osídlenci i Němci, kteří čekali na dopravní prostředky, kterými byli postupně odváženi, buď přímo na území mimo republiku nebo do internačních táborů, kterých na československém území vzniklo 1215. Vznikla i pracovní a kárná střediska a nové věznice. „Divoký odsun“ do středisek nebo za hranice

⁴⁵ BRANDES, Detlef, KURAL, Václav. Cesta do katastrofy 1938-1947. Stav výzkumu a problémy. In ŘEZANKOVÁ, Ivona (ed). *Cesta ...*, s. 13,14.

⁴⁶ SOkA Olomouc. Archiv obce V. Bystřice. 01 – 143, inv. č. 1. Protokolní kniha ..., Protokol o zasedání NV z 9. května 1945.

republiky probíhal často živelně a bez pravidel. Transporty mimo republiku mířily v prvním období do Rakouska a sovětské okupační zóny Německa.

Vysídlování se v této době vymykalo z rukou i armádě. Docházelo k excesům, kdy nebyl k odsunu dostatek dopravních prostředků a kolony Němců, vyčerpaných a často nemocných šly mnoho kilometrů pěšky. Někdy byly kolony nuceny se vrátit, protože místo určení je nepřijalo. Je popsán transport brněnských Němců v Pohořelicích, masakr Němců v Postoloprtech, v Horní Moštěnici u Přerova a v dalších lokalitách. Literatura uvádí, že v období „divokého odsunu“ bylo z českých zemí vyhnáno nebo je dobrovolně opustilo 560 tisíc Němců, někde odhady hovoří až o 750 tisících, z nichž 450 tisíc přešlo do sovětské okupační zóny, 200 tisíc do americké okupační zóny Německa a asi 150 tisíc Němců našlo útulek v Rakousku.⁴⁷ Pro toto vyhánění je uváděna i teorie, že bylo třeba s transferem spěchat, aby mocnosti byly postaveny při rozhodování o transferu před hotovou věc, aby se mohlo tvrdit, že transfer je už v běhu, provádí se a nedá se zastavit.⁴⁸

5.4 Transfer podle pravidel

Skutečně funkční organizace transferu byla vytvořena až ke konci druhé poloviny roku 1945. Principy transferu schválila vláda 14. prosince 1945 a prováděcí směrnice transferu byla oběžníkem ministerstva vnitra publikována 31. prosince 1945. Byl zřízen Úřad pro odsun Němců, ministerstvo národní obrany zřídilo štáb pro jeho technické provádění. Transfer dozoroval Sbor národní bezpečnosti, na místní úrovni za transfer odpovídaly národní výbory. Organizovaný odsun německé menšiny z Československé republiky pak spadá do období od konce roku 1945 do jara 1947. Oficiálně byl ukončen v říjnu 1946, kdy 29. října 1946 odjel z Dvůrů u Karlových Varů poslední vlak s vysídlení. Dílčí transfery ale ještě probíhaly i v 50. letech, jejich cílem bylo např. spojování násilím rozdělených rodin, pak to byly také transfery osob některých profesí, které byly z běžných transferů vyňaty z důvodu potřeby československého průmyslu. Na moskevské konferenci vítězných mocností, která se konala na jaře 1947, byla podpořena myšlenka ukončit transfery v tomto roce. V naší republice zůstalo po ukončení transferu asi 200 tisíc příslušníků německé menšiny.

Přes pochvalu, které se dostalo Čechům za organizovaný transfer Spojeneckou kontrolní radou od amerického a ruského činitele této instituce „pochvalu zasluhuje způsob a praktické

⁴⁷ BENEŠ a kol.: *Rozumět dějinám ...*, s. 211.

⁴⁸ BENEŠ a kol.: *Rozumět dějinám ...*, s. 205.

řešení tohoto obrovského úkolu“⁴⁹ skvrnou na vysídlování německé menšiny z Československé republiky zůstává „divoký odsun“, „gestapismus“, neslučitelnost lidských práv s podmínkami internačních a pracovních táborů pro Němce – internační tábor v Olomouci, Nových Hodolanech, byl těmi, kdo jím prošli, nazýván „hodolanským peklem“. Podmínkami těchto táborů a excesy na Němcích se zabývala už 25. září 1945 vláda, která vydala výnos, podle kterého byly některé činy, spáchané Čechy na Němcích od května 1945 prohlášeny za zločiny. Do souvislosti s potrestáním za tyto zločiny je nutné uvést, že v červenci 1947 byla Národním shromážděním ustavena komise ze zástupců všech politických stran, která měla vyšetřit „hromadné zákroky proti Němcům, Maďarům a jiným osobám po 5. květnu 1945“. V této souvislosti uvádím kontroverzní tvrzení, že zločiny spáchané na Němcích byly amnestovány. Mělo se tak stát zákonem č. 115/1946 Sb., z 8. května 1946 „o právnosti jednání souvisejícím s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků“, tzv. amnestijním zákonem. E. Mandler napsal: „Zákon je to mimořádně trapný. Spolu s amnestií za bojovou (např. partyzánskou činnost za války, která byla zajisté účelná) Prozatímní národní shromáždění amnestovalo rovněž trestnou činnost od konce války do 28. října 1945, to znamená, přes pět měsíců doby, v níž probíhaly zločiny divokého odsunu proti vyháněným Němcům.“⁵⁰ Tímto tvrzením autor konstatuje, že byla absolutně amnestována veškerá trestná činnost spáchaná na Němcích od konce války do konce října 1945. S tímto kategorismem E. Mandlera je v rozporu vyjádření E. Beneše ze 14. října 1945: „i když naši Němci do říše odejít musí, musí být celý náš postup ve věci jejich odsunu lidsky slušný, správný, morálně odůvodnitelný. Ani zde náš národ svou pověst demokratického a lidsky důstojného režimu nesmí ničím potřísnit. Všechny podřízené orgány budou velmi rozhodně volány k pořádku. Vláda v žádném případě nedovolí, aby dobrá pověst republiky byla zničena nezodpovědnými živly“.⁵¹

Zmíněný zákon č. 115/1946 Sb., se týkal amnestie partyzánů, lidí z odboje, jejichž některé činy spáchané v souvislosti s bojem za svobodu, měly být v právním smyslu považovány za trestné. Smyslem výše uvedeného zákona nebylo amnestování excesů na Němcích v době, kdy válka skončila.

Vyhánění Němců i jejich pak už organizovaný transfer, souvislosti i fáze těchto období mají své oběti. Ztráty, přisuzované odsunu, kolísají. Německé a české studie se od sebe

⁴⁹ BENEŠ a kol.: *Rozumět dějinám ...*, s. 215.

⁵⁰ MANDLER, Emanuel. *Benešovy dekrety Proč vznikaly a co jsou*. Praha: Libri, 2002, s. 97.

⁵¹ BRÜGEL: *Češi a Němci ...*, s. 357, 358.

značně odlišují. T. Staněk v příspěvku na konferenci česko – německých historiků ve Štítně v roce 1992 uvedl, že údaje vysídleneckých kruhů SRN, které jsou zřejmě nadsazené, hovoří o 130 tisících obětí v důsledku násilných metod, nemocí, vyčerpání, divokých odsunů a jiných důvodů.⁵² V publikaci *Rozumět dějinám* je odkaz na československé statistiky za léta 1945 – 1946, které uvedly celkem 22 247 mrtvých v důsledku násilí, zevních a nevyjasněných příčin nebo sebevražd. I za předpokladu, že by se v údajích vyskytovaly mezery, dospělo by se k maximálnímu počtu 30 tisíc obětí v rámci odsunu.⁵³

5.5 Transfer z Velké Bystřice, rok 1945 – 1947

Dva pohledy autora Pamětní knihy Velká Bystřice na Němce v kritických dnech konce války v této obci: „situaci konce války vyhrocovali někdy i sami Němci a jejich postoje, ze kterých bylo patrné, že až do posledních hodin nemohou uvěřit, že je konec, štvavá propaganda říšského rozhlasu je až do posledních hodin nutila věřit v obrat“. Více ale bylo, opět podle Pamětní knihy, těch, kterých se „zmocňuje velký strach. Obávají se své budoucnosti. Dokonce se dávají slyšet, že vlastně vždy byli proti Hitlerovi, dosavadnímu svému bohu, a že jsou vlastně sami antifašisté, oběti německého nacismu. Nikdo jejich řečem nevěří, vždyť dostatečně ukázali, co fanatičtí nacisté přesvědčení, že jim bude patřit celý svět a oni jako páni mu budou vládnout. Ani na působení ortsleitera Herr Spohnera nelze nám zapomenout, stejně jako na udavačství brí Mücků, na všechna spáchaná příkoří našim vlastencům“. G. Spohnerovi se to, že byl ortsleiterem, tj. činovníkem organizace NSDAP, nepodařilo prokázat, v tomto bodě byl Mimořádným lidovým soudem v Olomouci zproštěn viny.⁵⁴ Nicméně, Protokoly, tentokrát ze zasedání Obecní rady Velká Bystřice dokládají, že byl v této obci velmi mocným člověkem, Němcem, který složil dne 8. 8. 1940 slib a stal se členem Obecní rady, vyžadujícím přísná pravidla nové, nacistické správy obce, jako bylo nařízení mluvit na radnici jen německy, veškeré knihy opatřit německými štítky, označit obchody a živnosti německými nápisy a ve všech místnostech radnice umístit obraz Vůdce. Dne 18. 2. 1941, za Spohnerova působení na radnici, bylo projednáno přejmenování Husovy ulice na Hans Kudlich ulice, Havlíčkovy ulice na Ulici SA, Macharovy ulice na Schillerovu ulici, Masarykova náměstí na Radniční náměstí. Už 27. 3. 1941 obdržel G. Spohner odměnu

⁵² STANĚK, Tomáš. Vyhnání a vysídlení Němců z Československa 1945-1948. In ŘEZANKOVÁ, Ivona (ed). *Cesta do katastrofy ...*, s. 137.

⁵³ BENEŠ a kol.: *Rozumět dějinám ...*, s. 218.

⁵⁴ SOkA Olomouc. Mimořádný lidový soud v Olomouci, spis č. LS 64/48 ze 4. 10. 1948.

1200 korun za svou práci.⁵⁵

Podle kronikáře obce prošli Velkou Bystřicí v prvních dnech po osvobození transporty německých zajatců, zajatých v posledních bojích nebo pochytaných rudoarmějci v okolních lesích, kde se ze strachu skrývali, než je hlad donutil vycházet z úkrytů a prosit o kus chleba u stavení, stojících u lesa. Zajatci byli vedeni do sběrného střediska v Olomouci, pak do Lipníku nad Bečvou, odkud byli odváženi do Sovětského svazu. „Pohled na tyto zločince, německé nadlidi, byl odpuzující. Tatam je jejich zpupnost, všim slovanským opovrhující povýšenost. Zbyli z nich jen žalostně vyhlížející zbabělci – plni strachu před zaslouženým trestem za všechny spáchané zločiny. Naši lidé na ně pohlížejí s opovržením a nenávisí.“ Autor Pamětní knihy A. Čihalík, popisuje doprovod těchto transportů rudoarmějci, kteří se zajatcům nemstili „neublížovali jim, jednali lidsky i s nepřítelem“.⁵⁶

O nevyhrocenosti situace ve Velké Bystřici po osvobození svědčí i zápis v téže Pamětní knize. Vyznívá nevzrušeně, až poklidně. Na stránce, popisující zájem obce o úrodu na polích, chod závodu Moravia a velkobystřického cukrovaru, je odstavec: „k běžným úkolům letošního roku nám ještě připadá i historický úkol: zbavit naši vlast naši páté kolony – Němců, kteří budou odsunuti z naší země, aby již nikdy nerušili náš pokojný život. Z této, pro nás radostné skutečnosti odsunu, mají naši lidé upřímnou radost. Spoluobčané, kteří přicházejí z krajů dříve osídlených Němci, přinášejí zvěsti, jak jsou tam Němci zděšeni nad svým nadcházejícím návratem do jimi opěvovaného Vaterlandu, po němž kdysi toužili. Dnes po prohrané válce se jim tam ale nechce“.

Národní výbor Velké Bystřice ustavil komisi pro německou otázku. Komise byla rozšiřována o počet členů a později uváděna pod názvem národnostní komise. Do její kompetence patřilo například zpracování seznamů osob z Velké Bystřice, Mrskles a Mariánského Údolí, žijících ve smíšeném česko-německém manželství. Seznamy obsahovaly údaje o počtech členů těchto rodin, jejich věku, národnosti, zaměstnání, současném pobytu, o žádosti o udělení československého státního občanství, o případném obvinění nebo trestu a o poskytnutí úlev.

Velká Bystřice (bez osad) vykázala 8 rodin smíšeného manželství s 27 členy rodiny. Ve všech rodinách byl otec národnosti německé (8), matky byly národnosti české (8). V rodinách bylo 11 dětí, 2 z nich národnosti německé. Celkem 20 osob se ucházelo o čs. státní občanství,

⁵⁵ SOkA Olomouc. Archiv obce V. Bystřice. 01 – 143, inv. č. 3. Protokoly Obecní rady Velká Bystřice ze dne 23. 1. 1941, 18. 2. 1941, 27.3. 1941, 23.2. 1942.

⁵⁶ SOkA Olomouc. Archiv obce V. Bystřice.. 01 – 143, inv. č. 17. Pamětní kniha Velká Bystřice, s. 37.

3 osoby se o čs. občanství neucházely, 3 osobám bylo již čs. občanství uděleno, 1 osoba byla nezvěstná. Udělení úlev bylo doporučeno 16 osobám. 3 osoby byly internovány v Oblastním sběrném středisku Olomouc – Nové Hodolany, 1 osoba byla v pracovním táboře v Karviné.

V Mrsklesích je v seznamech uvedeno 9 rodin, s 29 jejich členy. 8 osob bylo národnosti německé, 21 národnosti české. V rodinách bylo 11 dětí, všechny národnosti české. 23 osob se ucházelo o udělení čs. státního občanství, 2 osoby již osvědčení o čs. občanství získaly, 4 osoby se udělení čs. občanství neucházely. Nikdo z osob, uváděných v seznamech, nebyl internován ani trestně stíhán. Všem osobám bylo doporučeno poskytnutí úlev.

V Mariánském Údolí bylo v seznamech uvedeno 9 rodin s 33 členy. 9 osob bylo národnosti německé, 24 osob národnosti české. V rodinách bylo 18 dětí, všechny národnosti české. 20 osob se ucházelo o čs. státní občanství, 13 osob se o udělení čs. občanství neucházelo. Nikdo nebyl trestně stíhán, internace osob nebyla v seznamech uvedena. Úlevy byly poskytnuty všem. Úlevy spočívaly například v přidělu potravinových lístků.⁵⁷

Do kompetence komise pro německou otázku patřil i odsun Němců. První zpráva o odsunu je zaznamenána v Protokole z jednání národního výboru dne 15. 10. 1945, kdy K. Tandler za komisi pro německou otázku podal zprávu o označení Němců a jejich sepisování k „vyvezení“.⁵⁸ Další zmínka o práci komise je v protokole z jednání ze dne 20. 11. 1945, kdy byly na zasedání národního výboru čteny seznamy Němců, kterých se „vyvezení“ týkalo. Dne 31. 10. 1946 podal opět na zasedání národního výboru referent pro německou otázku, K. Tandler, zprávu o provedení odsunu Němců. Pamětní kniha obce na straně 7 zaznamenala, že do prvního transportu Němců bylo určeno 120 osob hlavně z osady Mrsklesy a Mariánské Údolí. Podle Pamětní knihy se odsun Němců z Velké Bystřice konal po etapách, „Němci byli povozy odvezeni do Slavonína, německého hnízda, kde byl sběrný tábor. Transporty pak byly odesílány do západního Německa.“⁵⁹

Podle líčení pamětníků byli Němci před odsunem soustředěni se svými zavazadly před velkobystřickou radnicí. Pamětnice, dnes 92letá bývalá občanka obce L. Smrčková, uvádí příklad incidentu, který odsun doprovázel. Vypovídá o osudu E. Kubelkové – Gräbelové z Velké Bystřice, která se provdala za Němce, který narukoval do Wehrmachtu a během války padl. Tato žena, o níž nebylo známo jejímu okolí nic, čím by někomu z Čechů ublížila, byla na seřadišti Němců u radnice zpolíčkována místním občanem J. E. Prošla pracovním táborem

⁵⁷ SOkA Olomouc. Archiv obce Velká Bystřice. M – 1 – 29, inv. č. 514. Výkaz obce V. Bystřice k oběžníku ministerstva vnitra č. B 300/3825-46 ze dne 27. 5. 1946.

⁵⁸ SOkA Olomouc. Archiv obce V. Bystřice. 01 – 143, inv. č. 1. Protokolní kniha ..., Protokol z 15. 10. 1945.

⁵⁹ SOkA Olomouc. Archiv obce Velká Bystřice. 01 – 143, inv. č. 17. Pamětní kniha ..., s. 7,8.

ve Slavoníně a byla odsunuta někam do Bavorska. Do Velké Bystřice byla po smrti, na své přání, převezena do rodinné hrobky. Ve velkobystřickém kostele se konal i její pohřeb. Příběh této ženy je jedním z těch, které prezentují hořkost neprokázané viny a následného vyhoštění jako trestu.

Z nejrůznějších publikací vyplývá, že pracovní tábor ve Slavoníně nebyl jediným místem, kam byli Němci z Velké Bystřice, Mrskles a Mariánského Údolí soustředováni před odsunem z republiky. První sběrný tábor pro německé obyvatelstvo byl zřízen těsně po osvobození v dřevěných barácích bývalých policejních kasáren v Olomouci – Nových Hodolanech. Koncem května 1945 zde bylo internováno 2 000 osob. Tento tábor byl spravován nejprve městem Olomouc, ale ještě téhož roku byl výnosem Ministerstva vnitra č. B-300/21094 ref. B změněn na Oblastní sběrné středisko Olomouc – Nové Hodolany, ve správě ONV Olomouc. Potvrzuje to Materiál o soustředění a odsunu Němců, který pod názvem Internační středisko Olomouc – Nové Hodolany a odsuvné středisko Lutín – Olšany, pod značkou M-1-32 byl zpracován v Okresním archivu Olomouc, v roce 1974. Tento materiál uvádí, že v tomto Oblastním sběrném středisku byli soustředováni Němci, kteří byli zajištěni pro vyšetřování u Lidového soudu. Byli zde umístěni i Němci z Velké Bystřice, vyšetřování Lidovým soudem, jak bylo uvedeno v kapitole 4.2.1. ONV Olomouc – venkov původně uvažoval o tom, že pro Němce z okresu Olomouc – venkov zřídí odsuvný tábor ve Slavoníně, který byl pro zhruba 5 000 Němců z olomouckého okresu stačil, ale nakonec, když celou problematiku odsunu Němců převzal ONV Olomouc, našlo se i řešení pro středisko odsuvné, a to v objektu bývalého vozatajského skladu Lutín – Olšany. Ze slavonínského tábora se stal tábor pracovní, karanténní středisko bylo pak v Hněvotíně. Obě instituce patřily pod Odsuvné středisko Lutín – Olšany, které existovalo do října 1946, kdy bylo zrušeno. K odsunu už zbývali jen Němci, kteří byli vyšetřováni lidovým soudem, odsouzení, nemocní, specialisté a Němci, čekající na vyřízení žádosti o československé státní občanství. Ti byli umístěni do Oblastního sběrného střediska v Olomouci – Nových Hodolanech a odtud posíláni do jiných odsuvných středisek. Dodatečný odsun byl ukončen v průběhu roku 1948 a středisko bylo k 1. 12. 1948 zrušeno. ONV Olomouc provedl ze svého odsuvného střediska i odsun Němců z jiných okresů, například okresu Přerov, Prostějov, Holešov, Uherské Hradiště, Uherský Brod, Litovel, soudní okres Konice a odsunul asi 1 000 Němců z okresu Šternberk. Od 17. 4. 1946 do 19. 10. 1946 bylo v 15 transportech odsunuto 18000 Němců.⁶⁰

⁶⁰ SOkA Olomouc. Fond M – 1 – 32, 1945 – 1948. Internační středisko Olomouc – Nové Hodolany a Odsuvné středisko Lutín – Olšany.

Dle abecedního seznamu internovaných osob a seznamů odsunovaných osob v letech 1946 – 1948 lze najít ve výše uvedeném materiálu SOkA Olomouc osoby německé národnosti z jednotlivých obcí, včetně Velké Bystřice, Mrskles a Mariánského Údolí, i data transportů, do kterých byly tyto osoby zařazeny.

Koncem května 1945 byl zřízen i ve správním obvodě Velké Bystřice pracovní tábor pro Němce, kteří pracovali ve firmě Moravia. Zprvu bylo v táboře 70 Němců, stav byl postupně zvyšován až na 400 osob. Velitel pracovního tábora byl z řad továrních zaměstnanců, podle stavu internovaných se pohyboval i počet strážných, který činil 8 až 14 osob. Pracovní tábor byl zrušen v červenci 1946.

5.6 Transfer německých odborníků a specialistů

Směrnice ministerstva vnitra k provádění soustavného odsunu (transferu) Němců z území Československé republiky uvádí „budiž bedlivě dbáno toho, aby odsunem nebyl ohrožen chod takových výrobních nebo provozních odvětví, která jsou pro hospodářský život zvláště důležitá (např. zemědělství, těžba uhlí, doprava apod.)“.

Dále je v této Směrnici na straně 3 a 4 uvedeno, kdo má být uznán za odborníka a specialistu a je pro podnik nepostradatelný. Ten má být odsunut podle zvláštních směrnic, které mají být vydány ministerstvem vnitra po dohodě s věcně příslušnými ministerstvy. Ostatní německé pomocné síly, které jsou nenahraditelné jen v důsledku dočasného nedostatku pracovních sil, mají být odsunuty až v poslední řadě. Výslovně je uvedena podmínka pro jejich setrvání, a tou je jejich co nejrychlejší náhrada pracovníky české národnosti. Výjimky, jednotlivým pro podnik nepostradatelným pracovníkům, mělo vydávat přímo ministerstvo vnitra a pro pracovníky dočasně potřebné pak ONV.⁶¹

I podnik Moravia v Mariánském Údolí měl pro zajišťování svého provozu nepostradatelné pracovníky. V literatuře je uváděno, mimo jiné, jméno A. Polzera – vypalovače smaltu, O. Schaicha – ručního formíře, F. Sigmunda, A. Seidlera, kteří dostali výjimku od ministerstva vnitra nebo ONV Olomouc. V SOkA Olomouc pod identifikačním znakem ONV je uložen přípis bezpečnostního referátu, přesídlovacího oddělení ONV Olomouc, ze dne 7. 9. 1948, kterým je dáváno na vědomí MNV Velká Bystřice, že bylo na základě rozhodnutí ministerstva vnitra a po projednání s ministerstvem průmyslu vyhověno žádosti národního podniku Moravia v tom, aby němečtí zaměstnanci byli zatím v Moravii

⁶¹SOkA Olomouc. Fond M – 1 – 32, 1945 – 1948. Internační středisko ..., Směrnice k provádění soustavného odsunu (transferu) Němců z území Československé republiky.

Mariánském Údolí a Hlubočkách ponechání v dosavadním zaměstnání a nebyli přesunováni. Rozhodnutí se týkalo 20 Němců z Moravie Mariánské Údolí a 42 Němců z Hluboček, jejichž jména jsou v rozhodnutí uvedena.⁶² V některých případech neměli někteří pracovníci o udělení výjimky zájem, protože jako pracovníci německé národnosti dostávali za práci sníženou mzdu. Chtěli být odsunuti, ale v republice museli z pracovních důvodů zůstat i proti své vůli.⁶³

Jiným pohledem se na tuto problematiku díval autor Pamětní knihy Velká Bystřice: „Při odsunu, žel vidíme i nežádoucí zjevy, a to hlavně u dělníků z Morávie, bydlících v Mariánském Údolí. Je sice známo, že mnozí z Němců jsou dobrými odborníky v různých oborech. Toho využívá správa závodu Moravia, aby si je nadále zajistila pro závod, což rozhodně není správné ani vlastenecké. Vždyť tak se sami přímo poškozujeme, když tyto Němce u nás ponecháme.“ Dále je v Pamětní knize uvedeno, že Němci, když vidí nezbytnost odsunu, snaží se ze všech sil získat osvědčení, že byli proti Hitlerovi, že byli antifašisty a že je smutné, že se někteří lidé pro tento podvod i propůjčují, aby je zachránili pro závod. Dále, že veřejnost je tímto jednáním rozhořčena a přímo viní hlavně ředitele Hlaváčka a předsedu Závodní rady Überala, kteří se Němců zastávají a své jednání omlouvají nutnými potřebami a zájmy závodu i nutností plynulé výroby, která by prý byla jejich odchodem ohrožena. „tak se stalo, že odsun končí a mnozí z Němců skutečně obdrželi osvědčení antifašistů a zůstali nám na krku“.⁶⁴

Kronikář sice v poslední citované větě směšuje osvědčení antifašistů a udělení výjimek odborníkům, ale z celého předcházejícího textu vyplývá, že šlo o udělení výjimek pro nepostradatelné odborníky v závodě Moravia.

5.7 Oprávněnost transferu

V úvodu diplomové práce jsem vyslovila hypotézu, že poválečný odsun Němců, včetně těch z Velké Bystřice, Mrskles a Mariánského Údolí, z naší republiky byl oprávněný, že německá menšina v této lokalitě přijala nacistickou ideologii, přispěla k rozbití Československa a nijak nevystupovala proti represi českého obyvatelstva. S vědomím všeho,

⁶² SOkA Olomouc. Fond č. M – 1 – 143, inv. č. 516. ONV Olomouc, bezpečnostní referát – přesídlovací oddělení, žádost o ponechání německých pracovních sil.

⁶³ GLONEK, PAPAJÍK: *Dějiny obce ...*, s. 197.

⁶⁴ SOkA Olomouc. Archiv obce V. Bystřice. 01 – 143, inv. č. 17. Pamětní kniha ..., s. 10 a 11.

čím jsem se při studiu problematiky diplomové práce zabývala, co jsem prostudovala, vyhledala v archivech, přečetla v odborných knihách i beletrii, odpovídám ano, německá menšina byl odsunuta právem, s výhradou ke způsobu, jakým se tak stalo, zvláště v prvních měsících po válce.

Odpověď zasluhují i často kladené otázky na to, co jsme transferem německé menšiny z Československé republiky ztratili, o co jsme vyloučením německé menšiny ze společného státu přišli. Uváděna bývá například ztráta z oblasti kulturní, konkrétně literární. Je známo, že němečtí spisovatelé, součást německé menšiny, obohacovali naši literaturu. To byla minulost, kdy především Praha byla jejich literární enklávou. Právě ale někteří z nich, jako E. E. Kisch nebo M. Brod, spolu s bratry Čapkovými, J. Seifertem a dalšími pomáhali spisovatelům německým, většinou Židům, utíkat z Německa, kde byli pronásledováni. V letech 1933 – 1939 existovalo v Praze jejich společenství pod protinacistickým heslem Psát, aby bylo dáno znamení, politicky jednat, stavět se na odpor. Po roce 1938 odešli někteří z českých i německých spisovatelů do emigrace, další skončili v koncentračních táborech, kde zahynuli. Byl to nacismus, který ničil umělecké hodnoty, pátil knihy německých spisovatelů, jejichž literární tvorbu, světově uznávanou a ceněnou se snažil vykořenit. Pokud jde o uváděné záležitosti kulturní, literární a například i vzdělávací, kde se nás měl rozchod s Němci dotknout, za uvedení stojí vztah Československé republiky v roce 1932 k německému školství. Německá menšina, pokud se týká vzdělávání, nebyla na svých právech nijak krácena. Němci měli v předválečné době 3292 obecných škol, 444 měšťanských škol, 90 středních škol, 2 vysoké školy technické, univerzitu a konzervatoř, ze 433 tisíc německých dětí bylo v roce 1935 vyučováno v německých školách německými učiteli celkem 414 013 dětí. Němci měli v Československé republice rozhlasový vysílač, kromě něho i určitá procenta vysílacího času v českých a slovenských rozhlasových stanicích, měli 3367 německých knihoven, bylo vydáváno 63 německých deníků a 143 týdeníků.⁶⁵

Dalším argumentem, dokládajícím o co jsme odsunem Němců přišli, jsou často zmiňované ekonomické problémy, které v Československé republice nastaly odlivem německých pracovních sil, odlivem odborníků a profesně zdatných řemeslníků, jejichž práce přinášela zisky podnikům i státu. Po válce ale bylo na Čechách, aby nahradili tyto ztráty. Mnohde se tak stalo v poměrně krátkém čase, viz podnik Moravia v Mariánském Údolí a jeho technologicky náročná činnost, vykonávaná ve větší míře německými dělníky. Ztráty

⁶⁵ KRAFT, Thomas. Útočiště v Československu: Situace německých spisovatelů v Praze a Brně v letech 1933 až 1939. In ŘEZANKOVÁ, Ivona (ed). *Cesta do katastrofy ...*, s. 26.

zapříčiněné odsunem německých pracovníků vznikly ale např. v pohraničí, kde jejich odchodem zaniklo například mnoho textilních i jiných podniků, ve kterých pracovali převážně Němci. Je pravda, že se mnohde nepodařilo výrobu po válce obnovit z důvodu nedostatku kvalifikovaných pracovních sil. V pohraničí rovněž utrpěla i zemědělská produkce.

Dále je uváděna, jako ztráta způsobená transferem změna civilizační tvářnosti Němci opuštěných a znovu osídlovaných oblastí. Ale ve vztahu na český, Hitlerem okleštěný stát, je třeba také uvést, že tyto oblasti českému státu šest let nepatřily, přišel o ně německým zábořem po roce 1938. Našemu okleštěnému státu jako první narušili nacisté tvářnost krajiny, zábořem jsme přišli o hory, o prameny řek, o lesy, to vše nám vzala Velkoněmecká Říše.

Argumentováno je i narušením vzájemných mezilidských pout mezi Čechy a Němci. Lidská pouta mezi Čechy a Němci přestala existovat už mnohem dříve, než transferem Němců. Němci Čechy v době nacismu pohrdali jako méněcennou rasou.

Podle autora výčtu negativ, která nám rozchod s Němci po roce 1945 způsobil, T. Staňka, je negativem transferu i otřesení autority demokratických zásad, institucí a mechanismů a oslabení právního a mravního vědomí.

Tento argument je třeba připustit, a to především ve vztahu na způsob provedení rozchodu s Němci v prvních poválečných měsících, transferem bez pravidel, jejich živelným vyháněním. V těchto případech, jak T. Staněk napsal „přiznání vlastních selhání a provinění přispívá k projasnění pohledů do budoucnosti, k nalezení platformy porozumění a usmíření“.⁶⁶

Existuje mnoho argumentů pro česká selhání a provinění, doprovázející rozchod s Němci. Svědčí o tom příklady, uváděné v mnohostránkových publikacích, z nichž nejtříživěji působí kniha T. Staňka *Tábory v českých zemích 1945 až 1948*. Tato faktografická studie mapuje internaci německé menšiny, před vyšetřováním, souzením a vlastním transferem. Je svědectvím toho, že je stejně podstatné se pro řešení problému rozhodnout, jako ho pak uskutečnit, aniž by byly porušeny mravní zásady a lidská práva.⁶⁷ Dokladem zla a provinění Čechů jsou i apely P. Pittra, křesťanského humanisty, na tehdejší politiky i veřejnost ve smyslu nenavazovat dalším páchaným zlem na zlo války. Jeho svědectví o trpkém údělu dětí v internačních táborech pro Němce, které se odtud snažil přemísťovat do domovů, které pro ně budoval. Zcela symbolicky tak spolu po válce žily, například v domově ve Štíříně, děti

⁶⁶ STANĚK, Tomáš. Vyhánění a vysídlení Němců z Československa 1945 - 1948. In ŘEZANKOVÁ, Ivona (ed). *Cesta do katastrofy ...*, s. 138.

⁶⁷ STANĚK, Tomáš. *Tábory v českých zemích 1945-1948*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996.

německé i židovské, za jejichž záchranu, opět zcela symbolicky, obdržel P. Pittr medaili izraelské vlády a v roce 1973 vyznamenání Spolkové republiky Německo. V roce 1991 byl vyznamenán i v Československé republice, Řádem T. G. Masaryka (in memoriam).⁶⁸

Složitě poválečné období dějin, transfer německé menšiny a názory na jeho uskutečnění a průběh, by mělo nezbytně doprovázet připomenutí toho, že rok 1945 a transfer Němců nebyly počátkem rozchodu Čechů a Němců, ale až jeho závěrem. Příčiny transferu sahají do historie mnohem vzdálenější. Vyjadřujeme-li se k jeho oprávněnosti ve vztahu k německé menšině ve Velké Bystřici a jejích osadách v Sudetech, musíme, kromě transferu samého, zmínit i většinový souhlas sudetských Němců s nacismem. Přihlášení se k němu bylo jejich svobodnou volbou, stejně tak jako jejich mlčení k věznění a popravám jejich sousedů a spoluobčanů v obci.

K pohledu na transfer Němců patří i slova, jejichž autora si nevybavuji, a proto ho nemohu citovat. Slova jsou ale výstižnou úvahou, že kdyby byli Němci po prohrané válce schopni sebereflexe za zločiny, které spáchali, a ke kterým mlčeli, odešli by pod tíhou viny z Československé republiky sami.

⁶⁸ KOSATÍK, Pavel. *Sám proti zlu: život Přemysla Pittra (1895-1976)*. Praha: Paseka, 2009.

6 Otázka viny (jednotlivce, kolektivní, německého národa)

Prezident E. Beneš pronesl dne 10. 6. 1945 v Lidicích projev, jehož obsah byl mnohokrát v nejrůznějších publikacích použit proti němu. Bylo mu vytýkáno, že tímto projevem vyhocoval již tak dost vyostřenou poválečnou situaci a touhu Čechů po odplatě a přispíval tak ke stupňování emocí v rozjitřené době. V projevu se vyjádřil k vině a odpovědnosti německého národa za nacismus a jeho zločiny „jde o přímou vinu převážné většiny Němců, a proto Němci jako celek jsou odpovědní“.

Podstatné na tomto projevu není jen pojmenování kolektivní viny německého národa, ale i Benešovo upozornění, jakoby platné i v dnešních dnech, plných diskusí, rozborů a nejrůznějších pohledů na otázku viny, kdy E. Beneš v projevu řekl: „Nebude však trvat dlouho a budeme slyšet různé, všelijak formulované a v systémy vypracované omluvy, výmluvy a omývání všeho toho, čeho se Němci v této válce tak neslýchaně a nelidsky dopouštěli. Až to svět uslyší, nechť nezapomene na toto.“ A uvedl, že

- Němci věděli o Lidicích, zpráva o vyvraždění nevinných lidí obletěla celý svět.
- Němci věděli o koncentračních táborech, celá léta chodili kolem těchto doupat smrti, mluvili o nich na schůzích, v rodinách, vyhrožovali jimi, mlčky to trpěli.
- Němci vymysleli systémy mučení a vyhlazování lidí za odborné účasti německých vědců, inženýrů a lékařů a nenašel se jediný, významnější a odpovědný člověk, který by se proti tomu, co se dělo, postavil a zatratil to.

Podle Beneše to byl systém a režim, nebyli to jednotlivci ani pouhá jedna strana, německý národ se ve své většině s tímto režimem a systémem výslovně nebo mlčky solidarizoval nebo ztotožňoval. Právě v tom je, podle Beneše, hrozná, historická vina německého národa.⁶⁹

Neodborné úvahy a hodnocení doby, vytrhávání myšlenek z kontextu projevů, směrnic a dohod, předpovězené E. Benešem, jsou dnes skutečností. Je to často historie zkreslená, v publicistice novinářské nebo i knižní, někdy jde o soupeření politických stran. Všude tam se ztrácí pravá podstata věcí.

Projev prezidenta Beneše v Lidicích, přes všechny úvahy a rozborů jeho obsahu, byl pojmenováním viny, viny německého národa.

Otázkou viny jednotlivce a viny kolektivní se ve vztahu na německou otázku zabýval jeden z německých filozofů, K. Jaspers. Jeho filozofickým zaměřením byl existencialismus.

⁶⁹ Projev prezidenta republiky E. Beneše v Lidicích 10. 6. 1945. *Svobodné slovo* 12. června 1945, s. 1.

Ve svém díle *Otázka viny* vyšel z toho, že veškeré úvahy o vině trpí směřováním pojmů a hledisek. Vinu proto rozlišil na vinu kriminální, politickou, morální a metafyzickou.

Podle Jasperse je kriminální vinou objektivně prokázaný zločin. Skutkovou podstatu zjišťuje soud a aplikuje na ni zákon ve formě trestu.

Politická vina spočívá v činech státníků a v příslušnosti ke státu, kdy jednotlivec nese následky činů státu, jehož moci je podřízen.

Morální vinu nese jednotlivec za činy, kterých se dopouští. Morálně je jedinec zodpovědný za všechny své činy, například politické nebo vojenské, i když jde o rozkaz k vykonání činu. Každý čin je podřízen morálnímu kritériu – vlastnímu svědomí.

Metafyzická vina spočívá v tom, že v lidské společnosti je každý jednotlivec zodpovědný za všechno bezpráví, nespravedlnost a zločiny, které se dějí v jeho přítomnosti nebo alespoň s jeho vědomím. Jestliže jsem neučinil všechno, co jsem mohl, abych jim zabránil, jsem spoluvinen.

Podle Jasperse má vina důsledky pro lidský život, důsledky navenek, i ty vnitřní povahy, protože v případě kriminální viny po zločinu přichází trest. Z politické viny je třeba se zodpovídat, vše napravit nebo ztratit moc a politická práva. Je-li vina v souvislosti s událostmi, které byly rozhodnuty válkou, může být pro poražené důsledkem zničení, deportace, vyhlazení, nebo může vítěz důsledky převést na formu práva. Z morální viny vyrůstá morální náhled a tím pokání a obroda. Z metafyzické viny vyplývá proměna jedince, která může vést k počátku nového života.

K. Jaspers odpovídá na otázku, v jakém smyslu lze soudit kolektiv a v jakém lze soudit jednotlivce. Volat k odpovědnosti za následky jednání státu lze všechny příslušníky tohoto státu. Tady jde o záležitost kolektivu. Za zločin může být potrestán jen jednotlivec, ať se ho dopustil sám nebo měl komplice.

Morálně obviňovat národ jako celek nelze, morálně lze vždy posuzovat jen jednotlivce, nikdy ne kolektiv. Myšlení, které vidí a posuzuje lidi jako kolektiv, bývá právě prostředkem nenávisli národů. Dopustili se ho nacionální socialisté, jednali jakoby neexistovali lidé, nýbrž jen kolektivy. Národ nelze učinit individuem, nemůže zahynout, nemůže jednat mravně nebo nemravně. Jako celek nemůže být vinen nebo nevinen, ani v kriminálním, ani v politickém nebo morálním smyslu. To vše je možné jen v případě jednotlivců.⁷⁰

Velmi zajímavý je Jaspersův výčet viny ostatních států, mocností, politiků a politických

⁷⁰ JASPERS, Karl. *Otázka viny. Příspěvek k německé otázce*. 2. vydání. Praha: Akademia, 2006, s. 25, 26, 31, 39.

uskupení. Jaspers píše o tom, že pokud je vinou Němců, že mlčky přihlíželi nastupujícímu fašismu, souhlasili s myšlenkami a záměry A. Hitlera, který je přeměňoval ve skutky, vinny jsou i mocnosti, Amerika, Anglie a Francie, které po roce 1918 byly mocnostmi vítěznými. Mlčky dopustily vznik nacionálního socialismu v Německu, strpěly vpád Japonců do Mandžuska, v roce 1935 vpád Itálie do Habeše. Počátkem léta 1933 uzavřel Vatikán konkordát s Hitlerem (jednání vedl sám papež). Bylo to první potvrzení Hitlerova režimu. Všechny státy hitlerovský režim uznaly. V roce 1936 proudil celý svět na olympijské hry do Berlína, a ve stejném roce obsadil Hitler za přihlížení Francie Porýní. V roce 1938 otiskly Times Churchillův otevřený dopis Hitlerovi, ve kterém vyzvedává jeho sílu a ducha. V roce 1939 uzavřelo s Hitlerem pakt sovětské Rusko, které dodávkami surovin tak zajistilo Hitlerovi vést válku.

Podle Jasperse úvahy o vině ostatních mají sloužit k poznání vlastní viny: Němci jsou vinni tím, že vyvolali válku a teroristicky zorganizovali všechny síly za jejím účelem, Němci jako národ zradili ve své státní politice vlastní podstatu a vzdali se jí, Němci konali zvláštní ohavnosti, byla jim ve válce vlastní paranoická nenávisť bez politického smyslu – kruté, všemi moderními prostředky racionálně prováděné mučení, překonávající středověké praktiky.⁷¹ Podle Jasperse směřovalo Hitlerovo jednání proti jakémukoliv smíření. „Existovalo jen vítězství nebo zkáza.“⁷²

Jaspersovo rozdělení viny lze přiřadit i německým obyvatelům Velké Bystřice, Mrskles a Mariánského Údolí. Jejich kriminální vina je popsána v kapitole 4.2.1. O jejich vině jednal Mimořádný lidový soud, ten vynesl rozsudek, kterým byli odsouzeni. Morální vina – nadřazování se nad ostatní občany, loajálnost a ztotožnění se s nacismem je věcí jejich svědomí. Jejich politická vina spočívá ve zradě Československé republiky, jejímiž byli občany. Tím, že se přihlásili k Velkoněmecké říši, převzali na sebe následky všech jejích činů. Jejich metafyzická vina spočívá v tom, že zločinům, které byly páčány na občanech obce mlčky přihlíželi a nezabránili jim. Tím se stali za ně spoluzodpovědnými.

Mnozí z Němců se hájili snahou o zlepšení své sociální situace, některým vyhovovalo vítězství v národnostním soupeření Čechů a Němců. Faktem zůstává, že velká většina německých občanů, včetně občanů z popisované oblasti, se podílela na rozbití Československé republiky, jen málo z nich se stavělo na odpor. Z toho všeho také vyplynulo i jednání vítězů s poraženými, protože „Tam, kde byly rytířkost a velkomyslnost zrazeny,

⁷¹ JASPERS: *Otázka viny ...*, s. 102, 105-107.

⁷² JASPERS: *Otázka viny ...*, s. 55.

nelze se jich ve vlastní prospěch dovolávat.⁷³

Jaspersův filozofický pohled na kolektivní vinu, vinu jednotlivců a odpovědnost za spáchané činy není jistě ojedinělý. Pravděpodobně existují i pohledy jiných filozofů, politiků i právníků. Těžko se hledá pro všechny přijatelné jedno stanovisko. Z hlediska právního ale zůstává platnou nutnost dokazovat individuální odpovědnost, jednoznačné je i přiznání viny jako morálního postoje.

Z Jaspersova díla vyznívá nadějně myšlenka, že v přiznání viny je i počátek obrody a usmíření, chápaný poraženými i vítězi. Touto myšlenkou jakoby Jaspers předpověděl vývoj vztahů s Německem do budoucnosti, nejen vztahů česko - německých. Tato problematika měla po druhé světové válce rozměr celoevropský i světový.

Na počátku vývoje vztahů k Německu bylo konstatování W. Churchilla, který pojmenoval celkový marasmus, ve kterém se Evropa válkou ocitla. Zeptal se „Co je Evropa?“ a sám si odpověděl „Hromada trosek, márnice, semeniště moru a nenávisti.“⁷⁴

Uvědomění si nenávisti, se kterou se nedá žít, bylo počátkem kroků k budování soužití s Německem v Evropě, včetně Československé republiky. V literatuře je uváděno významné prohlášení viny, které na konferenci německé evangelické církve ve Stuttgartu v říjnu 1945 přednesl pastor M. Niemöller.⁷⁵

Další akty usmíření následovaly, jejich data i počty v průběhu času přibývaly. Za zmínku stojí některé z nich. Působivě vyzněl například akt smíření u památníku varšavského gheta dne 17. 12. 1970. Tehdejší kancléř Spolkové republiky Německo, Willy Brand, poklekl před památníkem obětí holokaustu. Dostalo se mu za to pochvaly v německém týdeníku Spiegel, kde bylo uvedeno, že před památníkem klečí muž, který za zločin není odpovědný, který to nemá zapotřebí, klečí za všechny, kteří to zapotřebí mají. Přiznává se k vině, kterou sám nenese a prosí za odpuštění, které sám nepotřebuje, klečí tu za Německo. (W. Brand byl za války v exilu)⁷⁶

Dne 21. 1. 1997 byla přijata Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji, kterou podepsali předseda české vlády V. Klaus a spolkový kancléř H. Kohl, spolu s tehdejšími ministry zahraničí obou zemí. Ta měla být politickým i právním uzavřením minulosti. Článek II. Deklarace se týkal německé strany. Je v něm uvedena odpovědnost Německa za jeho roli v historickém vývoji, který vedl k Mnichovské dohodě,

⁷³ JASPERS: *Otázka viny ...*, s. 55.

⁷⁴ DAVIES: *Evropa - dějiny ...*, s. 1075.

⁷⁵ DAVIES: *Evropa - dějiny ...*, s. 1076 – 1148.

⁷⁶ ŠKRÁBEK, Josef. *Sudetští Němci o sobě*. Středokluky: vydal Zdeněk Susa, 2013, s. 193.

k útěku a vyhánění lidí z československého pohraničí a k rozbití a obsazení Československé republiky. Německá strana v Deklaraci lituje utrpení a křivd, které Němci způsobili svými zločiny a je si vědoma, že politika násilí vůči českému lidu přispěla k vytvoření půdy pro poválečný útěk, vyhánění a nucené vysídlení.

Článek III. Deklarace se týkal české strany, která lituje, že poválečným vyháněním a nuceným vysídlením sudetských Němců, vyvlastňováním a odnímáním občanství způsobila mnoho křivd, lituje excesů, které byly v rozporu s humanitárními zásadami a právními normami a nadto lituje, že bylo na základě zákona č. 115 z 8. května 1946 umožněno nepohlížet na tyto excesy jako na bezprávné a že na základě tohoto zákona nebyly tyto činy potrestány. V článku IV. je vyjádření, že obě strany nebudou zatěžovat své vztahy politickými a právními otázkami z minulosti.

Do výčtu aktů přiznání viny a usmíření patří i vyjádření německé kancléřky A. Merkelové z roku 2013, kdy při příležitosti vzpomínky na oběti holokaustu, mluvila o odpovědnosti Němců za zločiny nacismu, která je podle ní pro německý národ věčná.

Významný je i dopis, který k 70. výročí vypálení Lidic a Ležáků zaslal německý spolkový prezident J. Gauck prezidentu V. Klausovi. Vyjádřil zármutek a stud nad nelítostným zločinem msty. Vyzvedl statečný čin parašutistů a jejich pomocníků při atentátu na R. Heydricha, s tím, že svět právě takové příklady potřebuje. Prezident J. Gauck Lidice navštívil a navštívil i Terezín.

S uznáním Čechů, přítomných na mši ve Staré Boleslavi, která se konala při příležitosti Dne české státnosti 28. 9. 2013, se setkal i projev německého kardinála R. Marxe. Kardinál vzpomněl 75. výročí podpisu Mnichovské dohody a vyjádřil lítost a smutek nad bezprávím a násilím, které zanechalo těžké rány a hořkost.

Výčet omluv a projevů lítosti politiků, státníků, představitelů církví a společenského života by mohl pokračovat. Často ale nerezonuje s některými hlasy uskupení, krajanských sdružení a organizací odsunutých Němců a jejich potomků, někdy už jejich třetí generace. Za úvahu stojí tvrzení J. Škrábka, který uvádí některá vyjádření a projevy představitelů organizací a krajanských sdružení s úzkou vazbou na sudetoněmecký Landsmannschaft. Popisuje jejich každoroční setkávání o svatodušních svátcích, některá i za účasti hostů z Československa, jako například historika Tomana Broda, Oldřicha Stránského, předsedy Svazu obětí nacionálního socialismu, Petra Uhla a dalších.

Za zmínku stojí konstatování J. Škrábka, že ne všichni Němci z Československa se považují za sudetské Němce a ne všichni sudetští Němci jsou členy Sudetendeutsche

Landsmannschaftu. Členy jsou i ti, kteří nemají žádnou rodinnou vazbu na české země. Sudetským Němcem může být tedy ten, kdo se za něj pokládá.⁷⁷

Otevření hranic, po pádu komunistického režimu v Evropě, prospělo nejen turistice obecně, ale umožnilo i kontakty Němců s místy bývalých Sudet. Přijíždějí sem nejen indiferentní turisté z Německa, ale i většinou už potomci vysídlených Němců.

I do oblasti, popisované v diplomové práci, přijíždějí lidé, jak ti bez bližší vazby k této oblasti, tak i ti, jejichž rodiny byly odtud vysídleny. Tyto návštěvy nejsou ale projevem nenávisti, působí spíše vzpomínkově a jsou často hledáním kořenů rodů obyvatel, kteří zde před válkou žili.

Postoje a myšlenky Čechů a Němců, kteří se setkávají, jsou ale otázkou jejich vnitřních pocitů. Otázkou je rovněž i to, jestli by břemenu tíhy obviňování neulehčilo, kdyby vyhnaní a vysídlení Němci projevili vnitřní pochopení, že bez Hitlerovy války by nebylo ani vyhnaní.⁷⁸

Platnost má v tomto případě i zamyšlení nad Brügelovým prohlášením, kterým končí jeho kniha: „Hrobník sudetských Němců a jejich světa se jmenuje Adolf Hitler.“⁷⁹

⁷⁷ ŠKRÁBEK: *Sudetští Němci ...*, s. 5.

⁷⁸ ŠKRÁBEK: *Sudetští Němci ...*, s. 135.

⁷⁹ BRÜGEL: *Češi a Němci ...*, s. 329.

7 Závěr

Hlavním cílem práce bylo potvrdit hypotézu, že německá menšina byla z obcí Velká Bystřice, Mrsklesy a Mariánské Údolí odsunuta po druhé světové válce právem, protože přijala nacistickou ideologii, podílela se na rozbití Československa, podílela se na nacistických zločinech a mlčela ke krutostem, páchaným na českých občanech. Domnívám se, že diplomová práce tuto hypotézu potvrdila. Nesprávné a nepřijatelné byly způsoby, ke kterým při odsunu v některých případech docházelo.

Při psaní diplomové práce jsem si pokládala otázky, na které jsem studiem zdrojů hledala odpovědi. Studovala jsem rozporuplné vztahy Čechů a Němců a jejich prohlubující se intenzitu v průběhu času. I když se Češi, jak napsal F. Palacký, stýkali, potýkali a žili v dobrém i zlém, přece bylo třeba hledat a najít příčinu, kdy nastal zlom mezi potýkáním se a nastupující nenávisí. Došla jsem k závěru, že tímto zlomem k horším vztahům byl vznik Československé republiky v roce 1918, kdy nositelem suverenity státu se stal národ československý a Němci se stali národnostní menšinou. Československá republika se stala státem národním, i když byla spíše státem národnostním. Němců byly tři miliony a cítili se být ukřivdění, opomíjeni a utlačováni. Jejich stížnosti nebyly často oprávněné, československý stát dodržoval dohody o právech menšin. Negativistické tendence byly umocňovány nacionálním socialismem v Německu a přerůstaly v nenávisť, které později využil A. Hitler.

Podobně jako v celém státě se vyvíjely i vzájemné vztahy mezi Čechy a Němci v české obci Velká Bystřice, ke které byly v roce 1919 připojeny Mrsklesy, německá obec s českou menšinou a osadou Mariánské Údolí. V roce 1938 se zábořem Mrsklesy a Mariánské Údolí staly součástí Velkoněmecké říše a Velká Bystřice součástí Protektorátu Čechy a Morava, což narušilo nejen vazby hospodářské, ale také ještě více zhoršilo vzájemné vazby mezi obyvateli. Velká Bystřice se během okupace stala centrem odboje, v oblasti působil partyzánský oddíl. Nenávisť vůči Čechům se stupňovala až k tragické události téměř na konci války, kdy byl v obci vypálen objekt Palírna, kde uhořeli tři partyzáni. Další občané byli vězněni, mučeni a popraveni. Tuto problematiku se mi podařilo doplnit o výpovědi příslušníků olomouckého gestapa, aktivních při této tragédii, které po válce soudil Mimořádný lidový soud v Olomouci. Nad většinou aktérů velkobystřického zločinu vynesl trest smrti.

Nepotrestáni ale zůstali ti, kteří k sadistickým skutkům gestapa mlčeli - němečtí sousedé týraných a mučených spoluobčanů, kteří byli součástí této zrudné nacistické ideologie a kteří

jí až do samého konce války věřili.

V den, kdy Němci opustili Velkou Bystřici, 8. května 1945, se konala ustavující schůze národního výboru. V prvních dnech po osvobození byly v obci ustaveny dvě občanské národní gardy, jejichž úkolem byl dohled nad dodržováním pořádku a střežení důležitých objektů. Obě skupiny pracovaly bez násilností a excesů. Zatýkáni zrádců národa a kolaborantů bylo úkolem bezpečnostního sboru.

S Velkou Bystřicí byly opět sloučeny Mrsklesy s Mariánským Údolím. V obci se díky rychlému obnovení správního orgánu začalo od prvních dní po válce pracovat na poválečných úkolech, v souladu se stanovenými pravidly a legislativou. Jako příklad činnosti spjaté s obnovením československého státu je v diplomové práci uvedena aplikace některých dekretů, podepsaných prezidentem E. Benešem, na poválečné dění ve Velké Bystřici. Svědectvím o naplnění těchto legislativních norem je téměř třicet protokolů z jednání místního národního výboru. Ty dokládají, jak se tento správní orgán vypořádal s potrestáním nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů, se záležitostmi státního občanství u osob německé národnosti, s konfiskací a urychleném rozdělení majetku Němců, zrádců a nepřátel českého národa.

Dokladem aplikace dekretu řešícího vypořádání se se zločinci, zrádci a jejich pomahači jsou i spisy Mimořádného lidového soudu v Olomouci, týkající se zločinů osob z Velké Bystřice, souzených tímto soudem v letech 1946 a 1947.

Problematicke vysídlení německé menšiny je věnována v diplomové práci obsáhlá kapitola, jejíž náplň tvoří počátek myšlenek na transfer, až po jeho uskutečnění. Problematika je rozdělena na „divoký odsun“ a transfer podle pravidel. Je popsána role internačních, pracovních a odsuvných táborů, jejichž existence a život v nich často odporoval humánním zásadám jednání a chování k lidem.

Příčinou vzniku násilností „divokého odsunu“ byla podle mého mínění chaotická doba konce války, nedostatečná a pozdě vytvářená legislativní pravidla, často tvořená až jako východiska ze situací, které se již staly. Příčinou byla i touha Čechů po pomstě, zneužívání práva vítězů, které nemělo korekci, jak orgánů k tomu určených, tak mravních zásad, které byly válkou potlačeny. Mnohé excesy a násilnosti nezůstaly nepotrestány. Násilné činy na Němcích byly šetřeny a souzeny. Otázkou zůstává, jestli československá vláda udělala dostatek opatření, aby projevům násilí zamezila.

Diplomová práce uvádí i funkční organizaci transferu Němců, která byla vytvořena ke konci roku 1945. Oficiálně byl transfer ukončen v říjnu 1946, ale až do padesátých let ještě

probíhaly dílčí transfery, například rozdělených rodin a také transfery některých profesí, ke kterému je v diplomové práci doložen příklad ze závodu Moravia v Mariánském Údolí, kde až do nahrazení českými odborníky zůstávali pracovat odborníci němečtí.

Protokoly z jednání Místního národního výboru ve Velké Bystřici dokládají, že tento orgán se pravidelně odsunem Němců zabýval. Uvedené dokumenty se nezmiňují o protiprávním ani neetickém jednání.

Poslední kapitola diplomové práce uvádí smysl projevu prezidenta Beneše v Lidicích, v roce 1945, o vině německého národa za zločiny proti lidskosti, za jejich uskutečňování, za ztotožňování se s nimi a mlčení k nim.

Filozofická studie K. Jasperse o otázce viny vyvažuje přímočarost Benešových slov názorem na to, že národ není individuem, a proto národ nelze vinit. Vinni, souzení, a odsuzování mohou být jednotlivci, kteří jsou odpovědní za porušování zákonů, za následky činů státu, jehož jsou příslušníky, za to, že neučinili všechno, co mohli, aby zabránili zločinům na jiných. Morálně je každý jednatel odpovědný svému svědomí. Jaspersova studie, v jejímž názvu je uvedeno, že je příspěvkem k německé otázce, je tím nejlepším, co mohlo přispět ke zpracování problematiky diplomové práce a zároveň ji uzavřít. Tato filozofická studie totiž není jen aplikací na německou otázku, ale, jak je uvedeno v jejím úvodu, je psána i pro svědomí vítězných Spojenců a v neposlední řadě (v duchu Jaspersových tvrzení) i Čechů, kteří jsou odpovědní za to, co se dělo Němcům po válce. Vina se v duchu Jasperse nedá smazat, může být jen přiznána a odčiněna.

Přiznání viny bylo i počátkem kroků obou národů k budování jejich vzájemného soužití ve sjednocené Evropě. Dokladem snah o pojmenování historické pravdy o událostech před válkou, za okupace i po ní, je především v roce 1997 přijatá Česko – německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji, která měla být nejen politickým a právním uzavřením minulosti, ale také otevřením dalších možností a kroků, vedoucích i k naplnění Jaspersova poselství „Ujasnit si svou vinu znamená zároveň ujasnit si svůj nový život a jeho možnosti.“

Obsah diplomové práce je určen výběrem jejího tématu. Vybrala jsem si téma, ke kterému mám osobní vztah a které mě zajímá. Snažila jsem je zpracovat tak, jak se mi tato problematika jevila a využila jsem při zpracování doporučené zdroje.

Přesvědčila jsem se o tom, že získat na doložení skutečností, uváděných v práci, vyjádření obyvatel, kteří v dané oblasti žijí a například vlastní nemovitost získanou po německých majitelích, kteří ji po válce museli opustit, není snadné. V lidech, i když

nemovitost od státu odkoupili a zvelebují ji, zůstal podle mého mínění vnitřně zasunutý pocit, že nemovitost kdysi patřila někomu jinému, kdo byl nucen ji opustit. Odpovědi dotazovaných k jednotlivým problematikám diplomové práce byly ovlivněny i časovým odstupem od událostí. Jen několik málo pamětníků a přímých aktérů dění, kteří tehdejší dobu a události vnímali už jako dospělí, žije. I jejich vzpomínky už často překryl čas a bylo těžké rozlišit to, čeho byli svědky, od toho, jak byly tyto události obecně v té době vnímány. Proto bylo potřeba více se zaměřit na zdroje, jako byly kroniky a zápisy z jednání správních orgánů.

V závěru diplomové práce ještě zmiňuji problém, který spočívá v mém dojmu, že čím je prostudovaná literatura později vydaná, tím více z ní vyplývá smířlivější tón posuzování válečného období v naší republice. Jakoby se časem stíraly (nebo byly literaturou staršího data více vyhrocovány?) skutečnosti zločinů, bestiality a mašinerie zla nacistů.

A. von Arburg podrobně zpracoval období let poválečných. Obdobně by mělo být zpracováno českými autory – historiky, období let válečných v Protektorátu Čechy a Morava. Taková publikace by měla být doprovázena nepřeberným množstvím nepochybně existujících dokumentů represí českého obyvatelstva, včetně nejrůznějších nařízení, například transportů Židů, nařízení omezujících život občanů i výkon jejich povolání, a třeba i seznamů popravených občanů, se zvýrazněním jmen těch, kteří patřili k naší národní elitě.

Pokud jde o problematiku, kterou diplomová práce neřešila, která s ní ale souvisí a mohla by být námětem dalšího zpracování, je to například téma role protektorátních českých bezpečnostních složek v obcích. Zajímavé by bylo zpracování jejich činnosti, plnění úkolů, jejich aktivity při zatýkání příslušníků odboje, jejich loajalita k nadřízeným německým složkám.

8 Prameny a literatura

Archivy:

Obecní úřad Mrsklesy, Kronika Mrskles.

SOkA Olomouc, Archiv obce Velká Bystřice, inv. č. 01 – 137 1/1, kart. 1., inv. č. 140, II/1, kart.2. Zábor, hranice.

SOkA Olomouc. Archiv obce Velká Bystřice. 01 – 143 , inv. č. 3. Protokoly Obecní rady Velká Bystřice.

SOkA Olomouc. Archiv obce Velká Bystřice. 01 – 143, inv. č. 17. Pamětní kniha Velká Bystřice.

SOkA Olomouc. Archiv obce Velká Bystřice. 01 – 143, inv. č. 1. Protokolní kniha schůzí obecního zastupitelstva Velké Bystřice rok 1934 až 1948.

SOkA Olomouc. Archiv obce Velká Bystřice. M – 1 – 29, inv. č. 514. Výkaz obce Velká Bystřice k oběžníku ministerstva vnitra č. B 300/3825-46 ze dne 27. 5. 1946

SOkA Olomouc, fond M – 1 – 32, 1945 – 1948. Internační středisko Olomouc – Nové Hodolany a Odsuvné středisko Lutín – Olšany.

SOkA Olomouc. Fond M – 1 – 32, 1945 – 1948. Internační středisko Olomouc – Nové Hodolany a Odsuvné středisko Lutín – Olšany. Směrnice k provádění soustavného (transferu) Němců z území Československé republiky.

SOkA Olomouc. Spisy č. LS 176/47, LS 102/47, LS 1485/46, LS 1202/46, LS 31/47. Mimořádný lidový soud Olomouc.

SOkA Olomouc. Spisy č. LS 1213/46, LS 610/46, LS 64/48, LS 601/46, LS 1276/46. Mimořádný lidový soud Olomouc.

SOkA Olomouc. Fond č. M – 1 – 29, inv. č. 516. ONV Olomouc, bezpečnostní referát – přesídlovací oddělení, žádost o ponechání německých pracovních sil..

Právní předpisy:

Dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých majetko-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů.

Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., z 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.

Dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., z 21. června 1945, o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.

Dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., z 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy.

Ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., ze dne 2. srpna 1945 o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské.

Monografie:

ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945 – 1951*. 2. díl, svazek 1. Středokluky: Zdeněk Susa, 2011. 957 s. ISBN 978-80-86057-71-2.

BARTOŠ, Josef a kol.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 až 1960. Svazek III*. Ostrava: Profil, 1972, 364 s.

BARTOŠOVÁ, Šárka, BIEBERLE, Josef. *Meziválečná levice na Olomoucku*. Olomouc: OVS 2012, 64 s. ISBN 978-80-905406-0-6.

BENEŠ, Zdeněk. a kol. *Rozumět dějinám česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*. 2. vydání. Praha: Galery s.r.o., 2002, 302 s. ISBN 80-86010-60-0.

BRANDES, Detlef. *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*. Praha: Argo, 2012, 428 s. ISBN 978-80-257-0605-3.

BRÜGEL, Johan Wolfgang. *Češi a Němci 1939-1945*. Praha: Akademia, 2008, 415 s. ISBN 978-80-200-1637-9.

CEKL, Jan. *Kraj, jímž táhla válka*. 2. doplněné vydání. Olomouc: Jiráky Vyjídák, Olomouc 9 – Týneček, 1946. 315 s.

DAVIES, Norman. *Evropa – dějiny jednoho kontinentu*. 2. vydání. Praha: PROSTOR a Akademia, 2005, 1368 s. ISBN 80-7260-138-5 (PROSTOR), 80-200-1334-2 (Akademia).

DOHNAL, Vít a kol. *Velká Bystřice minulost a současnost*. Ostrava: Profil, 1997, 308 s.

GLONEK, Jiří, PAPAŽÍK, David. *Dějiny obce Hlubočky*. Olomouc: Alda, 2006, 341 s. ISBN 80-85600-99-4.

CHURÁŇ, Milan. *Postupim a Československo, Mýtus a skutečnost*. Praha: Libri, 2001, 157 s. ISBN 80-7277-062-4.

JASPERS, Karl. *Otázka viny. Příspěvek k německé otázce*. 2. vydání. Praha: Akademia, 2006. 144 s. ISBN 80-200-1455-1.

KOSATÍK, Pavel. *Sám proti zlu: život Přemysla Pittra (1895-1976)*. Praha: Paseka, 2009. 380 s. ISBN 978-80-7185-971-0.

KUKLÍK, Jan, MIHULE, Vladimír. *Němci a Maďaři v dekretch prezidenta republiky. Studie a dokumenty 1940 – 1945*. Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2003, doplněk Brno. 688 s. ISBN 80-7239-132-1.

MANDLER, Emanuel. *Benešovy dekrety Proč vznikaly a co jsou*. Praha: Libri, 2002. 126 s. ISBN 80-7277-139-6

NYKLOVÁ, Cecilie. *Palírna partyzánská pevnost*. Nепublikováno. V majetku archivu Velká Bystřice.

SIGMUND, Jan. *Paměti*. Nепublikováno. Soukromá sbírka.

STANĚK, Tomáš. *Tábory v českých zemích 1945- 1948*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996. 263 s.

ŠKRÁBEK, Josef. *Sudetští Němci o sobě*. Středokluky: vydal Zdeněk Susa, 2013. 262 s. ISBN 978-80-86057-86-6.

Články:

BARTOŠ, Josef. Velká Bystřice za války a okupace. In BALATKOVÁ, Jitka a kol. *Velká Bystřice pohledy do dějin*. Velká Bystřice: Město Velká Bystřice 2002, s. 83 – 108. ISBN 80-238-9054-9.

BIERBERLE, Josef. Olomoučtí Němci. In: *Střední Morava, kulturně historická revue 4/1997*. Olomouc: Memoria, 116 s. ISBN 80-85807-07-6.

BRANDES, Detlef, KURAL, Václav. Cesta do katastrofy 1938-1947. Stav výzkumu a problémy. In ŘEZANKOVÁ, Ivona (ed). *Cesta do katastrofy. Československo – německé vztahy 1938 – 1947*. Praha: Sborník referátů vydal Ústav mezinárodních vztahů za podpory nadace Konráda Adenauera, 1994, s. 9 - 17. ISBN 80-901301-7-8.

HORÁK, Ondřej. Konfiskační dekrety prezidenta republiky. Spor o jejich interpretaci jako výraz kontinuity a diskontinuity *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2013, roč. 21, Supplementum (Spory a jejich řešení v proměnách věků), s. 275-282.

KRAFT, Thomas. Útočiště v Československu: Situace německých spisovatelů v Praze a Brně

v letech 1933 až 1939. In ŘEZANKOVÁ, Ivona (ed). *Cesta do katastrofy. Československo – německé vztahy 1938 – 1947*. Praha: Sborník referátů vydal Ústav mezinárodních vztahů za podpory nadace Konráda Adenauera, 1994, s. 19 – 26. ISBN 80-901301-7-8.

KURAL, Václav. K česko - německému vztahu v české politice 1938 – 1948. In ŘEZANKOVÁ, Ivona (ed). *Cesta do katastrofy. Československo – německé vztahy 1938 – 1947*. Praha: Sborník referátů vydal Ústav mezinárodních vztahů za podpory nadace Konráda Adenauera, 1994, s. 71 - 88. ISBN 80-901301-7-8.

MACEK, Jaroslav. K problematice dějin odtrženého pohraničí (zvláště tzv. Sudet) v letech 1938-1945. In ŘEZANKOVÁ, Ivona (ed). *Cesta do katastrofy. Československo – německé vztahy 1938 – 1947*. Praha: Sborník referátů vydal Ústav mezinárodních vztahů za podpory nadace Konráda Adenauera, 1994, s. 43 – 57. ISBN 80-901301-7-8.

PAVLÍČEK, Václav. Úvodní část. In JECH, Karel, KAPLAN, Karel (edd). *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: dokumenty*. Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1995, 475 s. ISBN 80-85270-41-2.

Projev prezidenta republiky E. Beneše v Lidicích 10. 6. 1945. *Svobodné slovo*, 12. června 1945, s. 1.

STANĚK, Tomáš. Vyhnání a vysídlení Němců z Československa 1945-1948. In ŘEZANKOVÁ, Ivona (ed). *Cesta do katastrofy Československo – německé vztahy 1938 – 1947*. Praha: Sborník referátů vydal Ústav mezinárodních vztahů za podpory nadace Konráda Adenauera, 1994, s. 125 – 140. ISBN 80-901301-7-8.

ŠKORPIL, Pavel. Problémy vyčíslení životních ztrát u československých obětí nacionálně socialistického Německa v letech 1938-1945. In ŘEZANKOVÁ, Ivona (ed). *Cesta do katastrofy Československo – německé vztahy 1938 – 1947*. Praha: Sborník referátů vydal Ústav mezinárodních vztahů za podpory nadace Konráda Adenauera, 1994, s. 121 – 123. ISBN 80-901301-7-8.

Resumé

Diplomová práce se zabývá německou menšinou ve Velké Bystřici, Mrsklesích a Mariánském údolí v letech 1935 – 1947 z pohledu historického, politického a etického. Předmětem výzkumu byly vztahy mezi Čechy a Němci a vývoj jejich vzájemných rozporů.

Diplomová práce zpracovává období růstu nacionalismu, nacismu, období okupace a odbojovou činnost ve vymezené oblasti. Rozsáhlá kapitola je věnována transferu Němců. Součástí práce je aplikace dekretů prezidenta Beneše na činnost a rozhodování správních orgánů dané oblasti.

Práce se zabývá i otázkou viny německého národa, viny jednotlivců a viny kolektivní, hlavně ve smyslu filozofických názorů Karl Jasperse. V závěru diplomové práce je poukázáno na nutnost věnovat se nejen minulosti, ale i budoucnosti vztahů obou národů ve sjednocené Evropě.

Summary

This dissertation deals with the German minority in Velká Bystřice, Mrsklesy and Mariánské Údolí in the years 1935 - 1947 from the historical, political and ethical perspectives. The subject of research were relations between Czechs and Germans and development of their mutual contradictions. Dissertation processes period of growth of nationalism, nazism, term of occupation and resistance activities in designated area. An extensive chapter is devoted to the transfers of the Germans.

Dissertation also contents use of president Beneš Decrees on the activities and decisions of administrative authorities in this area. It also deals with question of guilt of German nationality, guilt of individuals and even the collective guilt, mostly in the meaning of philosophical opinion of Karl Jaspers. In the end of this dissertation is highlighted on the obligation to deal not only with the past but also the future of relations both nationalities in united Europe.

Anotace

Jméno a příjmení autora:	Kateřina Hojgrová
Název fakulty:	Právnická fakulta
Název katedry:	Katedra teorie práva a právních dějin
Název diplomové práce:	Poválečné řešení otázky německé menšiny v oblasti Velká Bystřice, Mariánské Údolí, Mrsklesy z hlediska politického, historického a etického
Vedoucí diplomové práce:	JUDr. Mgr. Ondřej Horák, Ph.D.
Počet příloh:	0
Počet titulů použité literatury:	46

Klíčová slova:

národnost, německá menšina, nacionální socialismus, Sudety, Velká Bystřice, Mrsklesy, Mariánské Údolí, odboj, transfer, dekrety prezidenta republiky, prezident Beneš, vina, zločin, trest

Keywords:

nationality, German minority, national socialism, Sudetenland, Velká Bystřice, Mrsklesy, Mariánské Údolí, resistance, transfer, decrees of the Presidents, president Beneš, guilt, crime, punishment

